

Irland – den globala ön

— |

|

— |

|

Irland – den globala ön

MARIA RANKKA
JONAS HELLMAN

Timbro

Hittills utkomna Pejlingar:

- Nr 1 Den fula ankungen eller den oälskade liberalismen (Carl Rudbeck)
- Nr 2 Inte bara valloner – invandrare i svenskt näringsliv under 1 000 år (Anders Johnson)
- Nr 3 Djur är inte människor – en filosofisk granskning av veganismen (Ingemar Nordin)
- Nr 4 Den rätta medicinen – apoteksmonopolet vid vägs ände (Margit Gennser)
- Nr 5 Bidragskulturen – filosofin bakom socialbidraget (Helena Rivière)
- Nr 6 Den nya fattigdomen av (Maria Rankka)
- Nr 7 Kretsloppsstat eller kretsloppssamhälle? (Gunnar Strömmer, red)
- Nr 8 Creole love call (Carl Rudbeck)
- Nr 10 Thamgrepp (Fredrik Haage)
- Nr 11 Fakta och myter om globaliseringen. En artikelserie ur *The Economist* med förord av Anders Åslund
- Nr 12 Positiv särbehandling är också diskriminering (Thomas Gür)
- Nr 13 Förnyelse i USA (Svend Dahl)
- Nr 14 Valsen om arbetets slut (Mauricio Rojas)
- Nr 15 Hälften så dyrt, dubbelt så bra. Förbättra Sverige genom att halvera de offentliga utgifterna (Anders Åslund)
- Nr 16 Asiens kris är inte kapitalismens (Tomas Larsson)

© Författarna och AB Timbro 1999

Omslag: Formgivningsverket

Sättning: KK Grafiska AB, Stockholm

Tryck: Elanders Gotab, Stockholm 1999

ISBN 91-7566-405-4

ISSN 1402-9391

Timbro · tel 08-587 898 00 · fax 08-587 898 55 · www.timbro.se · info@timbro.se

Innehåll

1. Nunnor, U2 och Viagra	7
2. Vändpunkten	13
3. Strategi i global ekonomi	21
4. Nykorporativism?	29
5. Levnadsstandard	35
6. Fattigdom i dagens Irland	45
7. En bildad befolkning	49
8. Politiken – skräp eller tillgång?	55

9. EU:s mest entusiastiska medlem	61
10. I still haven't found what I'm looking for	67
11. Ett potatisland	73
12. Tonårsuppror mot kyrkan	81
13. Tre starka kvinnor	87
14. Vad kan Sverige lära?	97
Appendix	101
Tack	103
Litteratur	105

I. Nunnor, U2 och Viagra

REDAN PÅ VÄG från flygplatsen märks det. Alldeles för många bilar på alldeles för små och dåliga vägar, även om de som vet hävdar att vägarna, som så mycket annat på Irland, har blivit bättre. Vi fastnar i en seg kö. Taxichauffören förklarar lugnt att det inte är något ovanligt.

Många tolkar trafikproblemen som ett tecken på fattigdom. Men det stora antalet bilar är snarare ett uttryck för vad som har hänt i Irland under nittio-talet. Ekonomin har vuxit, liksom befolkningen, liksom antalet bilar, liksom den ekonomiska aktiviteten. Allt har gått i en rasande fart och vad gäller vägar har irländarna inte riktigt hunnit med.

Irland är i Sverige kanske framför allt känt för det massiva abortmotståndet, nationaldrycken Guinness och de svårbegripliga konflikterna. Frågar man golfentusiaster brukar de vara snabba med att nämna de irländska golfbanorna och kulturintresserade associerar till de fyra nobelpristagarna i

litteratur – George Bernard Shaw, W B Yeats, Samuel Beckett och Seamus Heaney. Många yngre förknippar Irland med grupper som U2 och Cranberries eller filmer som *The Commitments* och *I faderns namn*. En och annan kanske rentav minns de irländska framgångarna i schlagersammanhang. De flesta tänker förstås också på vädret; regn och åter regn.

I reseböckerna skildras Irland som ett fattigt men vackert land i Europas utkant och irländarna beskrivs som vänliga och hjälpsamma människor. Katolska kyrkans inflytande över det irländska samhället brukar också nämnas. Den bild som förmedlas är att landet är gemytligt, trångsynt och eländigt på en och samma gång.

Det är uppenbart att det har gått några år sedan dessa reseböcker skrevs. Irland i dag är varken särskilt fattigt eller trångsynt, i alla fall inte om man jämför med hur det har varit. En man i trettioårsåldern som vi träffar ser en koppling till U2:s genombrott i mitten av åttiotalet. "Äntligen såg folk att det gick bra för några irländare, och om U2 kunde så skulle väl vi andra också kunna."

Tillväxt på ostasiatisk nivå

Den irländska ekonomin är en av den utvecklade världens snabbast växande. Mellan 1987 och 1997 nästan fördubblades bruttonationalprodukten. "The shining light of Europe" skrev *the Economist* om Irland i maj 1997. På tio år har irländarna klättrat från en av bottenpositionerna i EU:s välståndsliga till åttonde plats, vilket betyder att de bland annat har passerat svenskarna och britterna.

Under de senaste fem åren har Irlands tillväxttakt legat på

över sju procent om året. Det är en tillväxt som ligger väl i nivå med de asiatiska tigrarnas, och som många bara hävdar är möjlig i mindre utvecklade länder. Som jämförelse har tillväxten i Sverige i genomsnitt varit cirka två procent om året under samma period.

Invändningen mot jämförelsen brukar vara att Irland började från en betydligt lägre nivå än övriga EU. Det stämmer, men faktum kvarstår: Irland har i dag samma välståndsnivå som det genomsnittliga EU-landet och den höga tillväxten väntas fortsätta även de närmaste åren. Irland har lyckats med det som många andra europeiska länder har misslyckats med. På tio år har över 200 000 jobb skapats netto. Arbetslösheten har sjunkit från 20 procent till under tio procent, trots att arbetskraften ökat. Förr flydde välutbildad arbetskraft Irland. Nu flyttar irländare från hela världen hem. Intel, Microsoft, Apple, Motorola, Hewlett-Packard, Boston Scientific, Pharmacia & Upjohn och Pfizer – viagrattillverkaren – är bara några exempel på framgångsrika företag som under de senaste åren lockats att etablera sig, eller expandera sin verksamhet i landet.

Trots den ekonomiska boomen har inflationen hittills kunnat pressas tillbaka. Prognosen för de kommande fem åren är att tillväxten kommer att vara fortsatt hög, omkring fem procent årligen. Även antalet nya jobb tror man kommer att fortsätta växa, om än i något dämpad takt.

Många vittnar om den förändring som har ägt rum tack vare jobbtillväxten. "För dem som tog examen i slutet av åttiotalet och början av nittiotalet fanns det nästan inget annat alternativ än att åka härifrån", säger Dara Doyle, journalist på den irländska affärstidningen *Business & Finance*. Själv gick han ut ett par år senare och konstaterar att bara fem av hans närmaste

vänner har lämnat Irland. Helen Kavanagh, andre sekreterare på irländska ambassaden i Stockholm, berättar samma sak. De hon gick ut från universitet med för några år sedan är nästan alla kvar i Dublin. Något som hade varit en omöjlighet bara några år tidigare då det endast fanns två alternativ; att studera vidare eller emigrera.

De vanligaste förklaringarna till framgången är de låga skatterna, i synnerhet företagsbeskattningen, det omfattande programmet för att locka till sig utländska investeringar, EU-bidragen samt den unga, välutbildade, engelskspråkiga befolkningen. Många hävdar också att det finns en entreprenörskultur som fått bränsle genom de många multinationella företagen som kommit till landet.

Irlandsboom

De senaste årens ekonomiska boom har fört med sig en irlandsboom i vidare bemärkelse. Turistindustrin har ökat explosionsartat och Dublin är i dag en av Europas hetaste städer. "För fem år sedan var staden ganska grå och trist, nu kryllar det av välklädda människor med mobiltelefoner", säger Dara Doyle när vi träffar honom på ett café i centrala Dublin. Han har rätt. Dublin lever verkligen upp på kvällarna. Den i dagsljus gråsjaskiga staden blir riktigt trevlig efter mörkrets inbrott. Det är påtagligt att Irland har en ung befolkning. Av det gamla katolska Irland ser man inte mycket mer än en och annan nunna på bussen.

På bara några år har Dublin utvecklats till en av Europas ledande nöjesstäder. Utbudet av restauranger, barer, caféer och pubar tycks nästan oändligt. Nästan alla som varit i Dublin

tidigare vittnar om förändringen. Dublin har varit motor för den utveckling som skett i Irland och mer än var fjärde irländare bor i huvudstaden. I dag går det nästan att se tillväxten med blotta ögat. Men förutom de mer exklusiva shoppingsstråken framstår Dublin fortfarande som ganska fattigt. Många andra delar av landet ser minst lika eller till och med mer välmående ut vid en ytlig betraktelse. Dublin är en skräpig stad. Sopor ligger slängda på gatorna. Avgasångorna är kompakta. Tiggeriet är utbrett och stora delar av staden är i behov av en uppfräschning. Det är inte en särskilt vacker stad. Men den lever.

De ekonomiska framgångarna avspeglar sig inte minst i huspriserna som har skjutit i höjden rejält under senare år. I Dublin talar man nu om priser – i pund – långa som telefonnummer. Nästan varje butik och restaurang har lappar i fönstren om att de söker folk. Runtom i landet byggs det och vart vi än kommer ser vi stora nybyggda villor.

Medvetandet om landets ekonomiska framgångar är stort bland de människor vi möter. Den keltiska tigern har blivit ett begrepp. Inte minst utnyttjas det i reklamsammanhang. "Idag pratar vi lika mycket om ekonomin som vi förr pratade om vädret", påstår ett finansföretag i sin radioreklam. På Essos bensinmackar finns affischer med en bild på en tiger och texten: "Den keltiska tigern gör dina pengar mer värda."

Varför den globala ön?

De ekonomiska framgångarna är självklart den viktigaste anledningen till att vi skriver en bok om Irland just nu. Sverige står fortfarande och stampar efter ett numera ganska stort

antal krisår. Irland blomstrar. Medan svenska företag flyttar från Sverige flyttar utländska företag till Irland. De svenska fackföreningarna motsätter sig skattesänkningar. De irländska kräver det. Irländare från hela världen återvänder hem. I stället för att räddas globaliseringen drar Irland fördel av den.

Det mesta som har skrivits på svenska om Irland handlar om motsättningar och konflikter. Det gör inte den här boken. Vi har struntat i konflikterna. Vi åkte i stället till Irland för att söka finna förklaringen till varför det går så bra. Hur ser irländarna själva på det som händer och hur tror de att det kommer att gå i framtiden?

Det blev en resa med många spännande möten. Tillsammans bildar de ett mönster som förhoppningsvis kan ge svar på några av frågorna.

2. Vändpunkten

SÅ HÄR I efterhand är Ray McSherry mycket stolt över det han åstadkommit. Vi träffar honom på ett hastigt sammankallat möte i baren på Hotel Mespil i Dublin. McSherry är väl-artikulerad och självsäker. Det är inte svårt att föreställa sig honom i rollen som politiker.

Då – 1987 – var läget i den irländska ekonomin så dåligt att de flesta ansåg att det knappast kunde bli värre, berättar han. Nästan var femte irländare i arbetsför ålder stod utan jobb. Under hela åttiotalet hade statsfinanserna gått med underskott. Statsskulden var större än BNP, det vill säga värdet av alla varor och tjänster som producerades i landet under ett år. Skatterna hade höjts för att finansiera de ökande utgifterna. Nu tog de 60 procent av en vanlig inkomst. Irlands kreditbetyg låg på u-landsnivå. Unga välutbildade irländare som ville göra karriär och tjäna pengar såg i princip bara ett alternativ – att lämna landet.

VÄNDPUNKTEN

Ray McSherry hade tillträtt som finansminister i Charles Haugheys nya Finna Fáil-regering. Han hade varit finansminister en gång tidigare, under början av åttiotalet. Men sin insats då förbigår han i dag med tystnad, av lätt insedda skäl. Den politik som bedrevs i Irland under början av åttiotalet, och som innebar höjda skatter och ökade utgifter, har i efterhand dömts ut av alla läger. När han kom tillbaka 1987 var hans uppgift att få stopp på de skenande utgifterna.

Det första besparingsprogrammet lades fram av en koalitionsregering bestående av Fine Gael och Labour. Men det var Ray McSherry som kom att genomföra neddragningarna. För denna insats har han tilldelats smeknamnet Mac the Knife. ”Jag gjorde inget annat än att leta utgifter som vi kunde skära i. Vi gick igenom varenda konto, lämnade inget orört”, säger han med inlevelse.

Det går inte att peka ut någon enskild faktor som ensam kan förklara Irlands ekonomiska framgångar under de senaste åren. Men något som tveklöst har påverkat utvecklingen är de åtgärder som Charles Haugheys regering och Ray McSherry vidtog under slutet av åttiotalet.

Bromsning av offentliga utgifter

För det första bromsades ökningen av de offentliga utgifterna. De som vill dramatisera brukar säga att de offentliga utgifterna sedan dess har ”skurits ner” med 20 procent. Det är sant, men det handlar bara om en relativ minskning. På tio år har Irlands offentliga utgifter minskat från 49 till 37 procent av BNP, vilket motsvarar en minskning med ungefär 20 procent. Men det betyder inte att den offentliga sektorn har fått mindre

resurser. Som det konstaterades i samband med att budgeten presenterades hösten 1998: Aldrig tidigare har det satsats så mycket resurser på utbildning, sjukvård med mera.

I sin bok *The Celtic Tiger* hävdar ekonomen Paul Sweeney att Irlands offentliga utgifter faktiskt har fortsatt att öka hela tiden, även under de första kärva nedskärningsåren. Vad den irländska "chockterapi" under slutet av åttiotalet innebar var bara en minskning av de offentliga utgifternas ökningstakt, inte en egentlig minskning. Det är bara som andel av BNP som utgifterna minskat. Likväl anser Sweeney att förändringen var betydelsefull. Eftersom ekonomin växte räckte den för att Irland skulle få ordning på statsfinanserna. 1994 var underskottet borta, och under de senaste åren har staten haft överskott.

Låga löneökningar, sänkta skatter

För det andra träffade regeringen 1987 en överenskommelse med arbetsmarknadens stora organisationer om bland annat löneutvecklingen. Under början av åttiotalet ökade lönerna i Irland i snabb takt. Men löneökningarna avspeglade sig inte i form av en ökande levnadsstandard för de irländska hushållen. Tvärtom, den höga inflationen gjorde att samma pengar räckte till mindre. Hushållens köpkraft sjönk.

Tanken med uppgörelsen var i grova drag så här: Med lägre löneökningar kommer arbetslösheten att sjunka. Det kommer att leda till förbättrade statsfinanser, vilket gör att staten kan få råd att sänka inkomstskatterna. De irländska hushållen kan därmed få del av den förbättrade samhällsekonomin "bakvägen".

VÄNDPUNKTEN

Den uppgörelse som träffades 1987 fick namnet "Programme for National Recovery" och gällde för tidsperioden 1988–1990. Den har därefter följts av tre liknande uppgörelser: "Programme for Economic and Social Progress" 1991–1993, "Programme for Competitiveness and Work" 1994–1997 och "Partnership 2000" 1997–2000.

De flesta irländska politiker och ekonomer är överens om att uppgörelserna har varit lyckade. De har bidragit till att skapa politisk stabilitet och till att hålla tillbaka löneökningarna. Hushållens köpkraft har ändå ökat betydligt tack vare skattesänkningarna. Den lägsta inkomstskattenivån har sänkts från 35 procent till 26 procent, den högsta från 58 procent till 46 procent. Ytterligare sänkningar av inkomstskatterna är planerade.

Strategi för att locka utländska investeringar

För det tredje sjösatte den irländska regeringen under slutet av åttiotalet en strategi för att locka investeringar till Irland. Den högsta bolagsskatten sänktes från 50 till 32 procent. Utländska företag som etablerar sig i Irland erbjöds att bara betala 10 procent i bolagsskatt under de första åren. Dessutom erbjöds de olika former av praktisk hjälp och etableringsstöd. Ansvaret för att hjälpa de utländska företagen ligger på myndigheten Industrial Development Agency, IDA.

Strategin har varit framgångsrik. Intel, Microsoft, Kodak, Motorola, IBM, Hewlett Packard och Ericsson är bara några av de företag som lockats att etablera sig i Irland, eller att expandera sin verksamhet i landet. De totalt cirka 1 200 företag som fått hjälp av IDA har skapat över 100 000 nya jobb.

Därtill har mängder av nya jobb skapats i inhemska företag som fått ökade inkomster tack vare de utländska investeringarna. Hur många av de utländska företagen som skulle ha investerat i Irland ändå är svårt att veta, men självfallet har den låga bodelagsskatten och stödet från IDA påverkat.

Ung välutbildad befolkning

Att ovanstående politiska åtgärder har haft betydelse för Irlands positiva ekonomiska utveckling råder det knappast någon tvekan om. Men det finns även andra faktorer som bidragit till framgångarna. En sådan är åldersstrukturen. Hälften av alla som bor i Irland är under 27 år. Mellan 40 och 50 procent av de unga irländare som nu går in på arbetsmarknaden har erfarenhet av högre utbildning (på universitets- eller högskolenivå), vilket kan jämföras med EU-snittet på 20 procent.

Det är alltså en stor grupp unga, välutbildade irländare som nu är på väg ut på arbetsmarknaden. Än så länge har Irlands demografiska struktur dock inte bidragit så mycket till den ekonomiska tillväxten. Den stora ungdomspuckeln har varit i utbildning, inte arbetat och betalat in skatter. Men på några års sikt kommer den att bidra väsentligt.

Ett räkneexempel från *The Celtic Tiger*: 1985 var varje irländare som jobbade tvungen att försörja 2,3 andra som var barn, pensionärer, i utbildning, sjukskrivna eller arbetslösa. 1995 hade "försörjningsbördan" för de som förvärvsarbetar sjunkit till knappt 1,9. År 2010 beräknas den vara nere i 1,25. I Sverige är motsvarande tal i dag 1,65. Samtidigt som försörjningsbördan ökar i Sverige och många andra europeiska

VÄNDPUNKTEN

länder för att fler blir äldre, kommer den alltså att minska i Irland.

Minskad isolering

Irland är en ö i Europas utkant, med alla de problem som det innebär. En förändring som varit betydelsefull är den minskade isoleringen från omvärlden. Något som både är ett resultat av teknisk utveckling och av politiska beslut.

För amerikanska företag som vill ha tillgång till EU:s inre marknad har det blivit lockande att förlägga verksamhet i Irland. Irland är ett av EU:s två engelskspråkiga länder. Dessutom har den tidigare utvandringen från Irland till USA lett till att många amerikaner har personliga band till landet. Många hävdar att införandet av euron givit Irland en konkurrensfördel i förhållande till Storbritannien, eftersom britterna hittills valt att stå utanför.

Tidigare tyckte amerikanerna att Irland var allt för fattigt och att det låg för långt från övriga europeiska länder. Utvecklingen har inte enbart minskat fattigdomen utan även gjort avstånd lättare att överbygga. Irland har investerat i ett supermodernt digitalt telekommunikationssystem. Internet öppnar nya möjligheter. Det har dessutom blivit billigare att flyga och ringa. Det statliga irländska flygbolaget Aer Lingus har fått konkurrens av bland andra lågprisbolaget Ryan Air. I ett internationellt perspektiv är de irländska telepriserna fortfarande relativt höga, men den avreglering som genomförts förväntas leda till att priserna successivt pressas ner.

Den verksamhet som utländska företag väljer att förlägga i Irland är i stor utsträckning sådan verksamhet som måste

bedrivs i Europa, men som går att bedriva på distans. Irland beskrivs i dag som Europas "back office", där företag som ägnar sig åt telemarketing, kundstöd och teknisk support är etablerade. Enligt boken *Working and Living in Ireland* valde enbart under 1996 och 1997 fyrtio företag att etablera sina "Call Centers" i Irland.

Stödpengar från EU

Irland är det EU-land som får mest EU-bidrag per invånare. Under perioden 1994–1999 skjuter EU till motsvarande 75 miljarder kronor som används till jordbruksstöd, vägbyggen, utbildning, företagsstöd med mera. Irländarna har fått beröm av EU för att de använt pengarna effektivt.

Enligt beräkningar som det irländska forskningsinstitutet ESRI gjort har stödet från EU medfört att Irlands BNP i dag är ungefär en tiondel större än vad den annars skulle ha varit. En tiondel är mycket, men det ska jämföras med att BNP nästan fördubblats under de senaste tio åren. Stödet från EU räcker inte för att förklara hela den irländska välståndökningen.

Ingen längtar tillbaka

Få irländare vill försöka sig på att gradera vilka faktorer som haft störst betydelse. "Om de nödvändigtvis ska rangordnas", säger Dara Doyle, "anser de flesta ekonomer nog att sänkningen av bolagsskatten och strategin för att locka utländska företag haft störst betydelse".

Det enda som med säkerhet kan sägas är att summan av alla förändringar har givit ett fantastiskt resultat. De irländska

VÄNDPUNKTEN

hushållens välstånd har ökat. Arbetslösheten har halverats. Utvandringen har vänts till invandring. Irland har i dag den största befolkningen som landet har haft sedan 1881, 3,7 miljoner. Framför allt har irländarna fått ökad framtidstro och självsäkerhet.

Inget av detta har kommit gratis. Många vittnar om att de arbetar hårdare i dag än vad de gjorde för tio år sedan. Den "måñana-attityd" som tidigare varit vanlig håller på att försvinna. En del beklagar sig över att vänligheten minskat – inte minst i Dublin. Folk tar sig inte tid i samma utsträckning som förr. Men ingen som vi träffar säger sig längta tillbaka till det gamla fattiga Irland.

3. Strategi i global ekonomi

UTANFÖR STADSMUREN I Dublin låg förr i tiden ett område som kallades "the Liberties". Namnet uppkom för att den som bosatte sig där inte behövde betala skatt. Den som bodde innanför murarna var skattepliktig, men inte den som bodde utanför. Detta ledde till att allt fler valde att bosätta sig i the Liberties. "I dag måste man betala full skatt även här. Om inte skulle jag flytta hit direkt, den saken är säker", skrockar guiden på bussturen förtjust när vi åker förbi. "Tänk er själva, helt skattefritt. Vore det inte fantastiskt!"

Irland är långt ifrån skattefritt. Men landet fyller ändå lite av samma funktion för företagen som the Liberties förr gjorde för Dublins invånare. Företag som förlägger verksamhet i Irland erbjuds att inledningsvis bara betala tio procent i bolagsskatt. Det är betydligt lägre än i andra europeiska länder. Som en jämförelse är bolagsskatten i Sverige 28 procent, vilket ändå brukar framhållas som lågt.

De irländska politikerna har insett den globala ekonomins möjligheter. Många företag är inte längre bundna av nationsgränser. En illustration av detta är det irländska storföretaget Guinness. Guinness är inte längre bara Guinness, utan företaget producerar och marknadsför en mängd produkter. På St James's Gate Brewery i Dublin bryggs förutom Guinness exempelvis "amerikanska" Budweiser och "danska" Carlsberg. Företaget ägs av multinationella Diageo och ingår därmed i samma företagsgrupp som Burger King och en mängd andra välkända varunamn.

Guinness är fortfarande förknippat med Irland, men företaget kan i princip välja att förlägga sin verksamhet där det erbjuds de gynnsammaste villkoren. På samma sätt är det med andra multinationella företag. Det är viktigt att ha ett företagsklimat som gör att nya företag kan växa upp från grunden. Få företag har genom åren gjort så stor nytta för Irland som Guinness. Men det går också att "importera" färdiga företag i väntan på att de nya företagen ska växa upp. Den strategin har Irland valt.

De bästa säljargumenten

Den statliga myndighet som jobbar med att locka utländska företag till Irland heter Industrial Development Agency, IDA. IDA har kontor på olika ställen i världen, bland annat i London, Amsterdam, Tokyo, New York, Sydney och Hongkong. På den irländska landsbygden markerar organisationen sin närvaro med grönvita skyltar. Skyltarna betyder att företaget har fått hjälp av IDA. De sitter överallt.

Enligt Michael Flood, presschef för IDA, använder sig or-

ganisationen bland annat av följande argument för att locka utländska företag att investera i Irland:

- Tillgång till EU:s 370 miljoner konsumenter.
- En ung, engelskspråkig, mycket välutbildad arbetskraft.
- En låg bolagsskatt och rättigheter att utan krångel föra ut vinstmedel.
- Ett supermodernt digitalt telekommunikationssystem.
- Relativt låga lönekostnader.
- En ekonomi med hög tillväxt och låg inflation.
- En vacker natur och goda rekreativsmöjligheter.

En viktig del av IDA:s verksamhet går ut på att hjälpa de utländska företagen att lösa praktiska problem. De får hjälp med att söka tillstånd, med att tillgodose sina utbildningsbehov och med en välfungerande infrastruktur. Företagen kan även få ekonomiskt stöd. "Men det erbjuder alla länder", säger Michael Flood. 1997 betalade IDA ut 1,6 miljarder i företagssubventioner. Han betonar att företagssubventionerna är lägre nu än på åttiotalet.

Välvilliga myndigheter

Är den här typen av argument avgörande för var framgångsrika storföretag väljer att expandera? Vi frågar Ericssons chef i Irland, Ian Cahill. Han är först mycket tveksam till att besvara våra frågor. Säger sig vara rädd för att bli feltolkad. Men efter en lång diskussion om vilka risker det medför att tala med journalister för han ett resonemang som vi tycker låter rimligt.

Det är inte så att Ericsson väljer att expandera i ett land bara

för att det har låga bolagsskatter. Att säga att ett företags framgång bestäms enbart av bolagsskatterna är ungefär som att säga att hjärtattacker bestäms enbart av smörkonsumtionen. Det finns annat som påverkar också.

Ericsson bedriver verksamhet i olika länder. Beslut om att expandera styrs av bevisad framgång, inte av gissningar om hur olika faktorer påverkar, förklarar Ian Cahill. Ericssons verksamhet i Irland har varit framgångsrik. Han tror att framför allt tre faktorer har bidragit till detta:

För det första framgång på den lokala marknaden. Irland har en liten hemmamarknad, men Ericsson har haft ett fruktbart samarbete med telebolaget Telecom Eirann. För det andra kompetenta medarbetare både i bemärkelsen att de är välutbildade och att de har rätt attityd. Det finns bland Ericssons anställda i Irland en inställning att det som går att genomföra också ska genomföras – ”en must do, can do, shall do-anda” som Ian Cahill uttrycker det. Den tredje faktorn, slutligen, är bolagsskatterna och, ännu viktigare, de irländska myndigheternas välvilliga inställning. I Irland ser myndigheterna som sin uppgift att hjälpa företagen, inte försvåra för dem, anser Ian Cahill.

Oavsett hur företagens interna beslutsprocesser ser ut talar verkligheten sitt tydliga språk. Hittills har IDA givit stöd åt 1 200 företag. Bland dessa återfinns Apple, Microsoft, Compaq, Dell, Gateway 2000, Hewlett-Packard, IBM, Intel, Motorola, Ericsson, General Electric, Sun Microsystems, Nortel, Hitachi, NEC, Kodak, Johnson & Johnson, Pfizer, Pharmacia & Upjohn, Boston Scientific, Roche, Oracle, Philips, Whirlpool och ABB. Som många uttrycker det: ”De är alla här”.

De företag som fått hjälp av IDA har hittills skapat över

100 000 nya jobb i Irland. Därtill har naturligtvis mängder med nya jobb skapats i företag som fått ökad försäljning tack vare företagsetableringarna. Många nya företag har uppstått bara för att leverera till de inflyttade företagen.

Kommer företagen att stanna?

Finns det inga risker med Irlands strategi? Många varnar för att de multinationella företagen kommer att flytta igen när något annat land erbjuder ännu förmånligare villkor. När länder som Polen, Tjeckien, Ungern och Estland släpps in i EU kommer kanske de att överta Irlands nuvarande roll?

Denis Marnane på Enterprise Ireland är inte särskilt orolig för detta. Han hänvisar till erfarenheterna från när företaget Digital för fem år sedan sade upp 500 anställda i Galway. "Först var alla helt förtvylade. Men så här i efterhand har mycket gott kommit ut av händelsen", berättar han. "Bland annat har tio nya företag skapats av tidigare anställda på Digital." De erfarenheter han berättar om påminner mycket om de erfarenheter svenska städer har haft vid regementsnedläggningar.

Risken att Irlands ekonomiska framgångar ska bli ogjorda bara för att några av de multinationella företagen flyttar verkar kraftigt överdriven. Även om företagen flyttar kommer kompetensen att finnas kvar. Så länge Irland har vettiga regler för företagande kommer det alltid att kunna uppstå nya företag.

En annan farhåga är att den irländska strategin leder till att utländska företag gynnas på bekostnad av inhemska. För att motverka detta har IDA delats upp i två organisationer. Den ena heter fortfarande IDA och ägnar sig åt att rekrytera ut-

ländska företag. Den andra, Enterprise Ireland, är nystartad och ägnar sig åt att stötta inhemska företag.

Enterprise Ireland erbjuder samma typ av stöd till inhemska företag som IDA erbjuder till utländska. Stöd kan dock enbart utgå till tillverkningsföretag och till internationella serviceföretag. Enligt Denise Marnane finns det inte samma behov av att stötta inhemska serviceföretag. Ett skäl är att de inte möter konkurrens från utländska företag. Ett annat att antalet jobb inom servicesektorn ökar ändå. "För varje nytt jobb inom tillverkningsindustrin skapas 2–4 jobb i serviceföretag", säger han.

Varför just Irland?

Mycket kan sägas om Irlands strategival. Spontant slås vi av den omoderna inställningen till servicesektorn. Det är tillverkningsföretagen som står i fokus, trots att det absoluta flertalet av de nya jobben tillkommit inom servicesektorn.

Hur kan det komma sig att just Irland blivit det första EU-landet som på allvar utnyttjar sig av den globaliserade ekonomins möjligheter att locka till sig utländska företag? Det finns sannolikt flera faktorer som påverkar. En är att den irländska ekonomin är extremt utlandsberoende. "Allting vi producerar exporterar vi, och allt vi konsumerar importerar vi", som Michael G Tutty, statssekreterare i finansdepartementet, uttrycker det. Riktigt sant är det inte, men nästan. Statistiken visar att ungefär fyra femtedelar av det som produceras i Irland exporteras. Ungefär lika mycket av det som konsumeras importerar. I Sverige är motsvarande tal – både

för export och import – ungefär en tredjedel. Även den svenska ekonomin brukar betraktas som extremt utlandsberoende.

Alla är inte nöjda med Irlands metoder för att locka till sig utländska företag. Bland EU:s regeringschefer har röster höjts för att tvinga Irland att höja sina bolagsskatter. Att ta ut olika bolagsskatter från olika företag är konkurrenssnedvridande. Den irländska regeringen har kontrat genom att lägga fram ett förslag om att sänka bolagsskatten rakt av till 12,5 procent för alla företag från och med år 2003. Då blir bolagsskatten inte konkurrenssnedvridande, men den blir heller inte som EU:s regeringschefer tänkt sig. Vem som vinner dragkampen återstår att se. Men i Irland finns inga planer på att ändra det nuvarande framgångskonceptet.

— |

|

— |

|

4. Nykorporativism?

ICTU, IRLANDS MOTSVARIGHET till LO, har sitt högkvarter i en villa i ett bostadsområde i centrala Dublin. Det känns ganska långt från LO-borgen på Norra Bantorget i Stockholm. Enligt informationschefen Oliver Donohoe är bara 45–50 procent av de anställda i Irland medlemmar i facket. ”Det låter kanske lite med svenska mått, men i ett internationellt perspektiv är det en hög andel”, säger han. IBEC, Irlands motsvarighet till SAF, bor i ett radhus med skära dörrar. Endast 3 000 företag är medlemmar i organisationen, får vi veta av informationsavdelningen. Det är naturligtvis bara en liten andel av de företag som finns i Irland. Kan ICTU och IBEC tillsammans verkligen besluta om löneutvecklingen på hela den irländska arbetsmarknaden?

Men jodå, det kan de, bekräftar alla irländare som vi talar med. Som ett led i saneringen av det irländska ekonomin träffades 1987 en uppgörelse mellan regeringen och arbets-

marknadens stora organisationer. Det brukar kallas för trepartssamverkan när regeringen träffar den här typen av uppgörelser med fack och arbetsgivare. Men i Irlands fall är det i praktiken fyra parter som deltar. Även Irlands motsvarighet till LRF, IFA, är med som en huvudpart.

Den uppgörelse som träffades 1987 fick namnet "Programme for National Recovery" och gällde för tidsperioden 1988–1990. Den har därefter följts av tre liknande uppgörelser: "Programme for Economic and Social Progress" 1991–1993, "Programme for Competitiveness and Work" 1994–1997 och "Partnership 2000" 1997–2000.

Löneutvecklingen har bara varit en liten del av uppgörelserna. Men en betydelsefull del. Under åttiotalet ökade lönerna på Irland dramatiskt, vilket ledde till inflation och försämrad konkurrenskraft. Ett av syftena med uppgörelserna har varit att få återhållsamma löneökningar. I stället för höjda löner ska medarbetarna få sänkta skatter. Och alla vi talar med är överens om att denna målsättning hittills har uppnåtts.

I trepartsuppgörelsen fastställs hur höga löneökningarna får bli varje år. I den nuvarande uppgörelsen ligger den tillåtna löneökningstakten på 1–2,5 procent om året. Sedan är det upp till varje företag att se till att de inte blir högre. Fackförningarna har förbundit sig att inte kräva några löneökningar utöver de som finns överenskomna i uppgörelsen.

Följts förvånansvärt väl

Aebhric McGibnyi, chefekonom på IBEC, förklarar att det är frivilligt för företagen att ansluta sig till uppgörelsen. "Det finns inga sanktionsmöjligheter om de höjer lönerna mer än

vad regering, fack och arbetsgivare kommit överens om. Ändå har de följts förvånansvärt väl. Det är först under 1998 som lönerna börjat öka mer än vad som föreskrivs, vilket är ett resultat av den kraftiga ekonomiska uppgången”, förklarar han.

Rori O'Donell, University College i Dublin, har studerat de olika trepartsuppgörelserna. Han hävdar att den första – Programme for National Recovery – följdes väldigt strikt. Därefter har en del framfört kritik mot att lönerna ökat för mycket inom den offentliga sektorn. ”Jag tror dock inte det går att säga att de offentliga arbetsgivarna brutit mot de centrala löneuppgörelserna. Det finns möjlighet att höja lönerna mer om en anställd får nya arbetsuppgifter, och eftersom den offentliga sektorn genomgått omfattande förändringar har många offentliganställda bytt jobb inom arbetsplatsen.”

Inom den privata sektorn har uppgörelserna följts ända fram till de senaste åren, hävdar Rori O'Donell. Nu har däremot proppen gått ur på grund av den kraftiga ekonomiska uppgången. Inom softwareföretagen är det uppenbart att lönetaket överskrids. För att det inte ska synas sker det ofta genom att medarbetarna erbjuds en bonus utöver den officiella löneökningen. För många företag är bonus till de anställda en del av företagsfilosofin, men det finns skäl att misstänka att löneuppgörelserna lett till högre bonusbetalningar.

Den kritik som framförs mot de centrala löneuppgörelserna handlar enligt Rori O'Donell framför allt om att de anställda inte i tillräckligt stor utsträckning får del av företagets vinster. Det har däremot inte framförts så mycket kritik med innebörden att uppgörelserna skulle vara för rigida. Det finns goda möjligheter för företag som vill omstrukturera sin verk-

samhet att låta medarbetare byta positioner och därmed ge dem högre lön. I många avseenden är det nuvarande systemet mindre stelbent än den tidigare decentraliserade lönesättningen.

För oss som utomstående är det svårt att förstå hur den irländska formen av löneuppgörelser kan fungera på en modern arbetsmarknad. Om det på nationell nivå fastställs en procentsats för hur mycket lönerna får höjas kommer ju alla att kräva minst en så stor lönehöjning. Antingen kommer det inte att finnas något utrymme för att belöna medarbetare som gör en bra arbetsinsats eller kommer avtalen att överskrivas.

Men alla vi talar med verkar helt oförstående inför våra frågor. Politiker, ekonomer och organisationsföreträdare hävdar att uppgörelserna ger ett tillräckligt utrymme för löneökningar. Vanliga anställda verkar inte heller förstå vad vi menar. De framgångsrika företagen gör väl ändå som de vill, är deras spontana kommentar. Uppenbarligen finns det mängder med undantag inbyggda i uppgörelserna. Dessa gör att mindre motiverade löneökningar motverkas, men att nödvändiga löneökningar kan slinka igenom.

De flesta nöjda

De irländska centrala löneuppgörelserna är på papperet väldigt strikta. De kan knappast uppmuntra till en mer modern syn på lönesättningen. Sannolikt uppmuntrar de däremot företagen att hitta på olika metoder för att gå runt de centrala direktiven. Ändå verkar de flesta väldigt nöjda med den nuvarande ordningen. Den har bidragit till att skapa stabilitet och förutsägbarhet på arbetsmarknaden, vilket anses ha varit en

viktig förutsättning för de senaste årens gynnsamma utveckling.

Uppgörelserna innebär inte att strejkerna helt har upphört. Men de strejker som förekommer gäller inte lönenivåerna. I november 1998 genomförde till exempel de anställda i det statliga järnvägsbolaget en maskningsaktion i protest mot den föreslagna privatiseringen av företaget. Enligt *The Celtic Tiger* har antalet arbetsdagar som går förlorade på grund av strejker minskat från 300 000 per år under perioden 1980–1987, till 100 000 per år under perioden efter avtalet.

Alla inblandade parter intygar att de gärna vill se nya uppgörelser, men en förutsättning är naturligtvis att olika intressen kan tillgodoses. För facket del handlar det, enligt Oliver Donohoe, bland annat om kompetensutveckling för medarbetarna och ökade krav på fackligt erkännande. ”Många av de stora amerikanska företagen tillåter inga fackföreningar”, förklarar han. För arbetsgivarnas del handlar det om en löneökningstakt som ligger i nivå med företagets behov. Men alla vi talar med verkar ändå tveksamma till om det efter Partnership 2000 går att få till stånd en ny uppgörelse. Den goda ekonomiska utvecklingen gör att förutsättningarna har blivit betydligt sämre. ”Dagens unga minns inte krisen under åttio-talet”, säger Oliver Donohoe.

— |

|

— |

|

5. Levnadsstandard

FÖRFATTAREN FRANK MCCOURT skördar just nu framgångar världen över med sin självbiografiska bok *Ängeln på sjunde trappsteget*. En berättelse om hur det var att växa upp i Limericks fattigkvarter på trettio- och fyrtiotalen. Ingen munter historia. Så här skriver han inledningsvis:

”Värre än en normal eländig barndom är den eländiga irländska barndomen, och än värre är den eländiga irländska katolska barndomen. Överallt skryter eller gnäller människor om sina bedrävelser under barndomsåren, men ingenting kan tävla med den irländska varianten: fattigdomen; den arbetskygga snacksaliga supige fadern; den fromma underkuvade modern som jämrar sig vid elden; pompösa präster; tyranniska skollärare; engelsmännen och alla hemskheter de begick mot oss i åttahundra långa år. Värst av allt: vi var våta.”

Irland är ett land som i stor utsträckning kommit att förknippas just med fattigdom. Under lång tid ett av Västeuropas

fattigaste länder. 1987 hade Irland bara två tredjedelar av EU:s ekonomiska standard. De tio senaste årens ekonomiska framgångar har lett till att landet kommit upp till samma nivå som EU-snittet. Det betyder inte att alla irländare är helt nöjda.

”Det finns en utbredd känsla av att andra, men inte man själv har vunnit på den ekonomiska framgången”, säger Leo Varadkar, ekonomistudent och aktiv i Young Fine Gael. Han får medhåll av Joanne Harmon, också aktiv i Young Fine Gael, som tror att folk inte alltid känner förbättringen i sin egen vardag. De är överens om att det förmodligen är den irländska mentaliteten.

Vakten på Pfizers fabrik i Ringaskiddy, där potenspillret Viagra tillverkas, skämtar och säger att han minsann inte har sett den keltiska tigern. Men konstaterar också att folk har mer pengar i dag än för bara några år sedan. ”Förr blev det stora rubriker om någon vunnit högsta vinsten på Lotto. Det blir det knappast längre. Det finns andra sätt att tjäna pengar på i dag”, säger en taxichaufför. Jim Cogavin, far till fem vuxna barn och numera pensionerad kemist, är säker på att genomsnittsfamiljen har förbättrat sin standard märkbart under nitio-tioalet. Inte minst sloandet av universitetsavgifterna tror han har betytt mycket.

Nästan alla vi träffar talar om de stigande huspriserna. ”It is crazy”, är en vanlig kommentar. En barnfamilj som köpte hus några mil utanför Dublin för två år sedan berättar att värdet har stigit med 100 pund om dagen sedan dess. I Furbo på västkusten träffar vi en man som driver ett Bed & Breakfast tillsammans med sin fru. Deras hus ligger i slutet av en liten väg som är kantad med nybyggda hus. 1996 fanns där bara ett hus. Idag finns det sex.

Statistiken visar att de allra flesta irländska hushåll har fått del av den ekonomiska tillväxten i form högre realinkomster och ökat konsumtionsutrymme. De många nya jobben har inneburit bättre ekonomiska villkor för tusentals familjer. Den ökade aktiviteten i affärer och på pubar och restauranger talar också sitt tydliga språk. "Tillhör du medelklassen har du det ganska bra", säger Dara Doyle och tillägger: "Men Irland är ett delat samhälle."

Vardagsliv

Pat och Dennis Whelan bor i Rathfarnham, ett villaområde strax utanför Dublin. Dennis arbetar som TV-fotograf på RTÉ, den statsägda irländska TV-kanalen. Ett med både svenska och irländska mått mätt värlönat jobb. Pat har under många år arbetat ideellt för den irländska fosterhemsorganisationen, men sedan något år tillbaka får hon lön för sitt arbete. Paret har en utflugnen dotter och en handikappad fosterson som har bott tillsammans med dem i nästan 20 år. Under årens lopp har de dessutom haft ett antal fosterbarn som har kommit och gått. Varken Pat eller Dennis är särskilt religiösa. Precis som de flesta andra i Irland bor de i hus. Standarden är minst lika hög som i Sverige, med det enda undantaget att inomhustemperaturen är ett par grader lägre. Det verkar gälla för nästan alla irländska hem.

För att ge oss en bild av hur illa det var i Irland tidigare berättar de att det dröjde tre år innan de fick telefon när de flyttade in i huset i början på sjuttioalet. Det fanns helt enkelt ingen telekabel. Infrastrukturen var obefintlig. Och även om

de fortfarande tycker att vägarna och de allmänna transporter-
na är dåliga så understryker de att mycket har blivit bättre.

”Vi har haft det förhållandevis bra även i dåliga tider på grund av att Dennis har haft en trygg anställning”, säger Pat. ”Men det betyder också att vi inte har känt av uppgången i ekonomin lika tydligt som många andra.” Pat och Dennis är överens om att medelklassen har fått det mycket bättre under nittioalet. Att åka på Medelhavssemester eller att göra en USA-resa är ingenting märkvärdigt längre. Många familjer har också råd att ha två bilar. Själva har de en bil och en Harley Davidson. ”När vi julhandlade häromdagen slog det mig att vi inte bekymrade oss om vad saker och ting kostade. Vi köpte det vi ville ha”, säger Dennis som är noga med att påpeka att framgången inte har kommit av sig själv. ”Vi jobbar hårt också.”

Den viktigaste förändringen tycker paret Whelan egentligen inte är den ökade levnadsstandarden i sig, utan den självkänsla som den ekonomiska framgången har fört med sig. Irländarna har inte bara blivit rikare. De har också blivit stoltare.

Låga skatter

Irländska socialdepartementets årsrapport för 1997 visar att den genomsnittliga industriarbetarens inkomst har ökat med nästan 40 procent före skatt sedan 1988. Efter skatt är siffran betydligt högre än så till följd av de inkomstskattesänkningar som har genomförts. Konsumentprisindex har som jämförelse endast stigit med drygt 25 procent under samma period. I reala termer har alltså genomsnittsfamiljens levnadsstandard ökat markant.

Den irländska modellen har varit sänkta skatter snarare än höjda löner. Och de låga skatterna har inte bara haft betydelse för företagsetableringar och jobbtillväxt, utan också för människors vardagsekonomi. Irland har i dag EU:s lägsta skatter. Skattetrycket är 34 procent. I Sverige, som tillsammans med Danmark toppar listan, är skattetrycket 20 procentenheter högre.

”Här har jag råd att vara hemma med mina barn. Det skulle jag inte ha i Sverige”, säger en svensk kvinna i trettioårsåldern som har bott i Irland i snart tio år. De låga skatterna samt systemet med sambeskattnings gör att det går att klara sig på en inkomst.

Möjligheten att leva på en låg lön är också betydligt större i Irland än i Sverige. Det visar beräkningar som ekonomerna Gunnar Du Rietz och Birgitta Laurent har gjort. I Sverige har en person som tjänar en halv svensk industriarbetarlön en levnadsstandard (köpkraft) som motsvarar knappt 87 procent av den svenska socialbidragsnivån. Det går alltså inte att klara sig på en så låg lön i Sverige om vi antar att socialbidragsnivån är ett slags minimum.

I Irland däremot har en person som tjänar hälften av en irländsk industriarbetarlön en levnadsstandard på drygt 108 procent av den svenska socialbidragsnivån. Av de totalt 22 undersökta länderna hamnar Irland på 11 plats och Sverige på plats nummer 19. Det totala skatteuttaget av en låginkomsttagare är 60 procent i Sverige och 42 procent i Irland.

Gör man motsvarande beräkning för en tvåbarnsfamilj som totalt tjänar en och en halv industriarbetarlön i respektive land hamnar den irländska familjen på 139 procent av den svenska socialbidragsnivån. Den svenska hamnar på knappt 122 pro-

cent. För att ha råd med bil måste man åtminstone ha 130 procent. Det totala skatteuttaget på en barnfamilj i Sverige är nästan 63 procent. I Irland är det 49 procent.

Den genomsnittliga industriarbetarlönen ligger på cirka 16 000 pund om året, det vill säga ungefär 16 000 kronor i månaden. En genomsnittlig inkomstnivå som inte skiljer sig speciellt mycket från den svenska. De första 4 000 punden – det dubbla för gifta – är skattefria. Ett visst avdrag medges även för barn. Därutöver betalar man 26 procent på de första 9 000 punden om man är ensamstående och drygt det dubbla om man är gift.

För högre inkomster än så är skatten 46 procent. Det betyder att den som tjänar motsvarande 16 000 kronor i månaden får behålla nästan 12 000 av dessa. Till detta skall dock läggas avgifter för exempelvis privat sjukvårdsförsäkring.

Trots att skatterna är betydligt lägre i Irland än i Sverige upplever många att skatterna fortfarande är alldeles för höga. Det förs en omfattande diskussion både om skatterna på låga inkomster och problemen med den förhållandevis höga skatten på vanliga och höga inkomster. Trycket på regeringen att fortsätta sänka inkomstskatterna har varit stort, särskilt vad gäller låga inkomster. 1999 höjs därför grundavdraget med nästan 15 000 kronor per person och år. Det blev klart när budgeten presenterades i början av december 1998. En skattesänkning som bland annat genomförs för att motverka fattigdom. Regeringens ambition för de kommande tre åren är att pressa ner den högsta inkomstskatten till 42 procent och den lägsta till 20 procent.

Materiellt välstånd

Antalet bilar i förhållande till befolkningen är fortfarande lågt i Irland som ligger under genomsnittet i OECD. I Dublin är andelen bilar per person lägre än i nästan alla andra europeiska städer. Men tillgången ökar snabbt. 1998 väntas nybilsförsäljningen slå alla rekord. Sedan 1994 har man i genomsnitt haft en ökning med 20 procent om året enligt en artikel i *The Irish Times* den 11 september 1998. Bilmärken som Nissan, Toyota och Renault hade redan under perioden från årsskiftet fram till augusti 1998 nått upp i samma försäljning som under hela 1997. Detta när fyra månader av året återstod.

Cyril McHugh, vd för the Society of the Irish Motor Industry, tror att den viktigaste förklaringen är skapandet av nya jobb. Så här säger han till *The Irish Times*: "Självförtroendet är stort, särskilt om man jämför med början av nittio-talet. Folk börjar känna mer säkerhet på arbetsmarknaden. Även om de kanske måste byta jobb vet de att det finns jobb att byta till kombinerat med att den stora ökningen av antalet som arbetar leder till att fler behöver transportera sig till och från jobbet."

Andra exempel på att levnadsstandarden har ökat generellt är att antalet telefoner, videoapparater och mikrovågsugnar har ökat stadigt. 1987 hade drygt hälften av alla hushåll telefon. 1997 var det drygt tre fjärdedelar. För tio år sedan hade 20 procent video. Tio år senare var siffran 64 procent. Antalet mikrovågsugnar har under samma period ökat från 6 till 47 procent. Allt enligt *The Irish Times* den 1 februari 1997.

Social service

Irländsk politik kännetecknas, som redan nämnts, av samförstånd. Detta gäller även socialpolitiken. I stora delar finns det inga ideologiska skillnader mellan partierna på detta område. Ungefär en tredjedel av statsutgifterna går till olika former av bidrag och socialförsäkringssystem. Omkring 1,5 miljoner människor – drygt 40 procent av befolkningen – berördes 1997 av utbetalningar från de olika systemen enligt socialdepartementets årsrapport för samma år.

Irland har ett socialförsäkringssystem som finansieras via skatter och avgifter för både anställda och arbetsgivare. Den stora majoriteten av alla anställda, både hel- och deltidsanställda samt egenföretagare, betalar så kallad PRSI (Pay Related Social Insurance). PRSI betalas till viss del av arbetsgivaren, till viss del av den anställde själv. Arbetslöshetsersättning och pension är några av de sociala förmåner som baserar sig på PRSI-inbetalningar.

Det finns ingen lag som säger att en arbetsgivare är skyldig att betala ut lön när en anställd är sjuk, men de flesta företag gör det. Alla vi frågar säger att de har 100 procents ersättning från första dagen. Sjukvården på Irland är delvis statligt finansierad, delvis finansierad genom frivilliga sjukvårdsförsäkringar. Enligt boken *Irish Social Services* har en tredjedel av befolkningen ett så kallat Medical Card som berättigar till helt kostnadsfri sjukvård. Ett gift par med barn som 1997 hade en lägre inkomst än cirka 6 500 kronor i månaden var exempelvis berättigade till Medical Card. Handikappade är också berättigade till helt fri sjukvård. För andra gäller att viss sjukvård är kostnadsfri och annan inte.

Omkring hälften av befolkningen har privata sjukvårdsför-

säkringar enligt *Working and Living in Ireland*. Det finns två olika försäkringsbolag som erbjuder privata, men statligt reglerade, sjukvårdsförsäkringar. Premierna varierar mellan knappt 200 och 800 pund om året för vuxna beroende på vilken nivå av försäkring man väljer. Premien är avdragsgill. För en familj med två barn som har en försäkring på mellannivå är kostnaden 430–530 pund per år efter skatteavdrag. Det är en populär löneförmån att arbetsgivaren står för en privat sjukförsäkring. På samma sätt har 95 procent av alla företag i Irland speciella pensionsförsäkringar för sina anställda som innebär att de kommer att få en större pension än den som staten garanterar.

— |

|

— |

|

6. Fattigdom i dagens Irland

”HUR HAR VÄLFÄRDEN fördelat sig?” frågar en svensk turist som vi träffar i puben på Guinness stora bryggeri i Dublin. Typiskt svenskt perspektiv, men hon är inte den enda som undrar. Irländarna funderar också över detta. Tidningarna skriver spaltkilometrar om fattigdom och orättvisor. Tiggarna på huvudstadens gator är många. Två dagar i rad under vår vistelse i Dublin demonstrerar rullstolsbundna och handikappade för bättre villkor. ”Share the welfare”, står det på plakaten.

Irland är inte längre ett fattigt land. Men landet lider fortfarande av fattigdom. De ekonomiska framgångarna har lyckats råda bot på många problem, men inte alla. Det finns en baksida. ”Kriminalitet, droger och utanförskap”, säger Jim Cogavin och pekar mot de låga grå husen som ligger utslängda i hundratal på den stora åkerliknande platsen. Utanför ett hus står en palm, men den ser inte mindre grå ut än den övriga omgivningen. Området heter Tallaght och det är inte det enda

i sitt slag. Tallaght planerades fram på politisk väg. Syftet var att få bort fattiga från Dublins centrum. I dag är det ett av stadens problemområden. ”I vissa delar åker inte ens polisen in längre”, säger Dara Doyle när vi tar upp ämnet med honom.

”Skillnaderna mellan de som har och de som inte har, har blivit större”, säger Pat Whelan. Hon tror att de sociala problemen är större i dag för att det inte finns lika mycket hjälp att få som tidigare. En faktor hon pekar på är det minskande antalet religiösa. ”Förr fick utslagna ofta hjälp i klostren. I dag finns det inte så många kloster kvar.”

Välgörenhet har traditionellt spelat en avgörande roll i Irland och är alltså mycket betydelsefull. Frivilligorganisationerna utgör fortfarande en stor del av den sociala sektorn, även om den är svår att mäta. Trots att staten har tagit på sig ett allt större ansvar har den frivilliga verksamheten inte minskat. ”Hur fattiga irländarna än har varit har de alltid delat med sig till dem som har haft det ännu svårare”, säger en svenska som är bosatt på Irland sedan slutet av åttiotalet. Inför julen är det flera organisationer som satsar på radioreklam och var man än går pågår det insamlingar av olika slag. Enbart de tio största välgörenhetsorganisationerna samlar enligt boken *Working and Living in Ireland* in närmare en miljard kronor om året.

Staten samarbetar aktivt med välgörenhetsorganisationerna och en stor del av de pengar som det offentliga satsar hanteras av dessa. Frivilligverksamheten är ofta betydligt mer flexibel än de offentliga insatserna. Det är en av anledningarna till att irländarna överlag är angelägna om att den ska finnas kvar. Flera av de som vi talar med uttrycker dock en viss oro för att denna verksamhet ska erodera i takt med att folk börjar tänka allt mer på sig själva.

Fattigdom, hemlöshet och missbruk

”Väldigt få människor har råd att vara fattiga”, sa den irländska nobelpristagaren George Bernard Shaw vid något tillfälle. Den irländska generositeten gör det dock lättare. Att tiggeriet är så utbrett som det är, inte bara i Dublin utan över hela landet, har flera orsaker. En är att det lönar sig att tigga. Inte i bemärkelsen att man blir rik eller att det är något som man gör frivilligt, utan för att irländarna är enormt generösa.

Relativt sett är det i dag fler fattiga i Irland än för tio år sedan. Det hävdar CORI – Conference of Religious in Ireland – i sin årliga socioekonomiska rapport som refereras i *The Irish Times* den 9 november 1998. Det mått CORI använder är andelen av befolkningen som har en lägre inkomst än hälften av medelinkomsten. Mätt på detta sätt (vilket stämmer relativt väl överens med exempelvis EU:s fattigdomsmått) har den relativa fattigdomen ökat från 16,3 procent till 18,5 procent. Men som Anthony B Atkinson påpekar i boken *International Perspectives on the Irish Economy* kan man, beroende på mätmetod, komma fram till att fattigdomen både har ökat och minskat under den senaste tioårsperioden.

Av CORI:s och andras studier framkommer dock att situationen har förbättrats på så sätt att färre hamnar långt under fattigdomsgränsen i dag, det vill säga att fattigdomsgapet har minskat. Det betyder att den verkligt allvarliga fattigdomen är lägre än för tio år sedan.

Hemlöshet är ett av de stora sociala problemen i Irland. En av de många välgörenhetsorganisationerna säger i sin radio-reklam att det är 46 000 människor som inte har något hem att gå till i slutet av dagen. Enligt en annan organisation, The

Simon Community, är 100 000 personer i akut behov av bostad.

Ett annat problem som framför allt Dublin brottas med är droger. Heroinmissbruket är utbrett och därmed drogrelaterad kriminalitet. 1997 beslagtogs polisen åtta kilo. För 1998 var beslagen redan i november uppe i nästan 40 kilo. Hur mycket av den stora skillnaden som förklaras av medvetna polisiära satsningar är svårt att säga. Priset har dock sjunkit stadigt sedan slutet på sjuttioalet då drogen först kom till Dublin. I dag kostar ett gram 80–100 pund på gatan. En tredjedel av vad det kostade för tjugo år sedan. Det heroin som i dag säljs på gatan är också betydligt renare än vad som har varit vanligt tidigare. Ytterligare ett tecken på att tillgängligheten är större och antalet missbrukare högre.

Nöjesmagasinet *In Dublin* skriver att heroin anses vara en drog som används mer i tider av ekonomisk tillbakagång, medan kokain snarare är en högkonjunkturdrog. Tidningen frågar sig om det utbredda heroinmissbruket kan vara ett tecken på att den keltiska tigern är på nedåtgående?

7. En bildad befolkning

DET ÄR BARN överallt. Vi har sällan sett ett sådant myller. En del hoppar hopprep, andra springer mest omkring i sina vinröda eller gröna skoluniformer. San Carlo Senior School i Leixlip är en skola med femhundra elever i åldrarna åtta till tolv år. Bara ett stenkast därifrån ligger skolan för de yngre barnen. De har också rast när vi kommer, så aktiviteten är intensiv.

Aktivitet verkar vara ett ord som kännetecknar San Carlo Senior School. Vi hinner inte mer än hålla upp vårt te i lärarrummet innan vi fullkomligt bombarderas med information om alla projekt som pågår i skolan. En lärare har ett utbyte med en klass i USA, en annan berättar att han just har börjat samarbeta med en engelsklärare i Hudiksvall, nyligen var Australiens utbildningsminister på besök och så vidare.

De sjätteklassare vi träffar berättar livligt om allt de har gjort den här terminen – vetenskapsprojekt, utflykter, specialarbeten, geografi, teckning och mycket annat. När vi besöker sko-

lan är det litteraturvecka. Under litteraturveckorna anordnas en bokmessa där eleverna kan köpa böcker och det är mer läsning än vanligt på schemat. Alla klasser har under dessa två veckor någonting som kallas "DEAR" – drop everything and read. Läraren Carol Heneghan säger att litteratur är en viktig del av undervisningen. Eleverna läser och analyserar sex romaner under detta läsår. I sexan, då barnen är 11–12 år, är dessutom argumentationsträning och debatt viktiga inslag. Det märks även på eleverna, inte bara i sexan utan även de något yngre, att de inte är rädda för att prata och att de kan uttrycka sig. Något som irländarna sedan har med sig hela livet. "Letters to the Editor"-sidan i *The Irish Times* är ett bra exempel på den vitala debatt som förs. Människor deltar verkligen i samtalet.

San Carlo Senior School ingår i ett språkprojekt som irländska utbildningsdepartementet har initierat i ett antal primary schools. Det normala i Irland är att barnen läser irländska redan från första klass, men att de sedan inte lär sig ytterligare något språk förrän de börjar i secondary school ungefär vid 13 års ålder. De elever vi träffar på San Carlo läser spanska tre timmar i veckan. Något som de flesta verkar gilla.

En vanlig skoldag börjar kl 09.20 och slutar kl 15.00. På förmiddagen har eleverna en kvarts rast och lite senare har de 30 minuters lunchrast. De flesta eleverna äter liksom lärarna medhavda smörgåsar till lunch. En del av de som bor nära skolan går dock hem och äter. En timme varje vecka har eleverna idrott och en dag på våren har de idrottsdag. Läsläsning beräknas ta ungefär en timme om dagen.

Mitt i en livlig diskussion med sjätteklassarna om vad som är roligast i skolan föreslår en liten pojke att de ska spela block-

flöjt för oss. Snabbt tar alla upp sina små flöjter och börjar spela ledmotivet ur filmen *Titanic*. De trettio eleverna strålar som små ljus där de sitter i sina bänkar och spelar. De verkar tycka att det är roligt att gå i skolan.

Utbildningssystemet

Leixlip är en liten stad en halvtimmes bilfärd från Dublins centrum. Både Intel och Hewlett Packard har etablerat sig i närheten vilket har bidragit till Leixlips utveckling. I dag flyttar människor dit och huspriserna stiger snabbt. Flera av barnen säger att deras föräldrar jobbar med datorer när vi frågar och San Carlo Senior School är välutrustad med datorer i jämförelse med andra skolor. Varje klass har en egen dator och alla elever har e-postadresser. Det finns dessutom en datasal där varje klass har en lektion i veckan. Barnen har också möjlighet att utnyttja datorerna efter skolans slut. En lärare berättar att det är tack vare Intel och HP:s närvaro på orten som skolan är så pass välutrustad. Han fnyser bara när vi nämner den satsning som utbildningsdepartementet skryter om att de gör tillsammans med Telecom Eirann. "Det handlar bara om en dator per skola. Det är ett skämt", säger han.

Sverige ligger generellt före Irland när det gäller datoranvändning i skolan, även om just San Carlo Senior School förmodligen är bättre utrustad än många svenska mellansta-dieskolor. Lokalerna är mindre och har en lägre standard än vad svenska skolor normalt har och klasserna är större. I övrigt ser San Carlo Senior School ut som vilken svensk skola som helst med mängder av teckningar, flaggor och hemmagjorda utställningar på väggarna. De irländska skolorna är däremot

mer disciplinerade än de svenska. Flera personer blir riktigt förvånade när vi berättar om de problem som finns i vissa svenska skolor med lärare som nästan är rädda för eleverna.

Vi trodde möjligen att de irländska skolorna skulle vara lite gammalmodiga, vilket säkert bitvis är sant, men i stora delar verkade undervisningen mycket bra. Det enda som ger ett gammalmodigt intryck är de söta skoluniformerna.

Många pekar ut det irländska utbildningssystemet och den unga välutbildade engelskspråkiga befolkningen som en viktig förklaring till Irlands framgångar. Det hävdas att unga irländare när de går ut skolan vid 18 års ålder har kunskaper som motsvarar de två första åren på college i USA. Irland har fler med motsvarande gymnasieutbildning än de flesta EU-länder inklusive Sverige. En mycket stor del av befolkningen går också vidare till högre utbildning. I dag har nästan hälften av alla de som kommer ut på arbetsmarknaden någon form av högskoleutbildning. Många unga kvinnor är också högutbildade. Några av de vi träffar understryker att utbildningssystemet har lyckats att anpassa kunskaperna efter de krav som ställs i dag.

Irland har ett tredelat utbildningssystem. Primary school omfattar barn upp till cirka 12 år och är obligatorisk. Secondary school motsvarar både vårt högstadium och gymnasium. Första delen av secondary level är obligatorisk. Eftersom skolstarten är flexibel i Irland börjar barnen skolan någon gång mellan fyra och sex års ålder och slutar när de är 15–16 år. Nästan alla, knappt 90 procent enligt *Working and Living in Ireland*, går dock vidare till upper secondary level som avslutas med examination. Eleverna är då 17–18 år.

Att de flesta barn börjar i skolan redan när de är fyra år gör att det inte existerar någon separat förskoleverksamhet utan

den är integrerad i den vanliga skolan. De allra flesta skolor på primary level är offentliga. På secondary level går däremot hela 60 procent av eleverna i privatägda skolor. I dag läser omkring 100 000 studenter också vidare på högskolor och universitet. 1965 var siffran 18 500. För att få en universitetsexamen krävs oftast tre till fyra års studier.

Utbildning är kostnadsfri i Irland, även om det finns privata alternativ. Föräldrar måste dock betala för skolböcker och skoluniform i de fall det krävs. Sedan läsåret 1996/97 är också elevavgifterna för undergraduate studies, det vill säga fram till den första examen på universitetsnivå, avskaffade på de offentliga lärosätena. Tillväxten har gjort det möjligt för Irland att satsa mer pengar på utbildning, liksom på sjukvård och den sociala sektorn, trots de stora skattesänkningar som har genomförts. "Den största skillnaden är att klasserna har blivit mindre, även om de fortfarande är för stora", säger en av lärarna på San Carlo Senior School. Tidigare hade skolan ungefär 40 elever i varje klass. I dag är det ungefär 30.

Det finns en irländsk bildningstradition som grundläggs i skolan. Skolbarnen lär sig att recitera och börjar tidigt att skriva egen poesi. På landsbygden i West Cork träffar vi en kvinna som berättar om den irländska teater- och sagotraditionen. "Varenda liten by har en teaterfestival", säger hon. Så gott som dagligen ser vi artiklar i tidningarna om de kända irländska författarna Oscar Wilde, W B Yeats med flera. Kulturarvet känns väldigt närvarande. Suget efter kunskap märks också på så sätt att människor är nyfikna. Irländarna frågar inte för att vara artiga, utan för att de vill veta.

— |

|

— |

|

8. Politiken – skräp eller tillgång?

”POLITICS IS CRAP”, fräser Simon Macdonald, 23 år, som jobbar på Deutche Bank i Dublin. Ungefär samma uppfattning har Jim Cogavin, 61 år och pensionär. ”Finna Fáil är korrupta. De har suttit vid makten alldeles för länge”, förklarar han.

Med de ekonomiska framgångar som Irland har haft är det lätt att tro att allmänhetens förtroende för politiker blivit återupprättat. Men nästan alla vanliga irländare vi träffar är mycket skeptiska till politiker. Efter en tid inser vi att politikerföraktet delvis är en del av den irländska kulturen. Irländarna har alltid varit emot överheten. När vi parkerar vår bil på torget i Kilkenny frågar vi en man var man köper parkeringsbiljetter. ”Är ni turister?” svarar han. ”I så fall skulle jag inte bry mig. De kommer aldrig att kunna få tag i er.” Vi möter samma attityd även på andra ställen. Perspektivet är ofta ”vi” – folket – mot myndigheterna.

Många vi träffar hävdar att svartarbete är vanligt i Irland.

Men enligt en rapport som EU-kommissionären Pádraig Flynn presenterade våren 1998 motsvarar det endast 5–10 procent av Irlands BNP. I EU som helhet motsvarar den svarta sektorn 7–16 procent av BNP.

Thanks a Million Big Fella

En annan orsak till politikerföraktet kan vara de senaste årens politiska skandaler. Irlands premiärminister kallas taoiseach, vilket betyder "hövdingen". För några år sedan avslöjades att den taoiseach som satt när krispolitiken påbörjades – Charles Haughey – tagit emot 1,3 miljoner irländska pund (cirka 15 miljoner kronor) som "gåva" från ägaren av den irländska butikskedjan Dunne Stores – Ben Dunne.

Haugheys medarbetare hade länge undrat hur han hade råd med sin påkostade livsstil, som bland annat omfattade dyra middagar på Dublins mest exklusiva restauranger. Han bodde på en egen ö, dit han ofta åkte helikopter. Även med pengarna från Ben Dunne är det svårt att förklara hur Hughey hade råd att leva som han gjorde. Hela affären återges av journalisten Sam Smyth i boken *Thanks a Million Big Fella*. Titeln syftar på en replik som Charles Haughey vid ett tillfälle lär ha fällt till Ben Dunne.

Men "gåvan" till Hughey är inte den enda skandalen. En tid senare avslöjades att utrikesministern Ray Burke tagit emot ett kuvert innehållande 30 000 irländska pund (cirka 360 000 kronor) av ett företag. Pengarna var en ersättning för att Burke skulle se till att stadsplanen i den valkrets där han kommer ifrån skulle ändras.

Skandalerna kan ge intrycket att Irland är en bananre-

publik. Men den irländska politiska kulturen liknar mer den svenska än den italienska. Direkta penninggåvor till politiker har åtminstone tidigare varit ovanliga. Men däremot finns det i ett litet land starka sociala band. Alla känner alla, precis som i den maktsfär som styr i Stockholm.

Små skillnader mellan partierna

Det dröjer länge innan vi förstår vad skillnaden är mellan de två stora partierna Finna Fáil (ödets soldater) och Fine Gael (den keltiska stammen). När vi frågar får vi svaret – även av politiskt insatta – att det egentligen inte är någon skillnad. Båda partierna är diffust borgerliga. Det är först när vi träffar Joanne Harmon och Leo Varadkar från Fine Gaels ungdomsförbund som bilden börjar klarna.

Fine Gael skiljer sig från Finna Fáil genom att förorda ett mer federalistiskt EU. (Ungdomsförbundets senaste kampanj har temat "Passion for Europe".) En annan skillnad är att Fine Gael vill ha en mer progressiv skatteskala – utan att för den skull vilja ta ut högre skatter. Det finns även en social skillnad. Finna Fáil har i större utsträckning stöd av småföretagare, medan Fine Gael i större utsträckning har stöd av akademiker. Det finns också en kulturell skillnad. Finna Fáil är mer av ett "fixarparti" som gör uppgörelser med alla, medan Fine Gael mer utgår från idéer och principer. Den viktigaste skillnaden är dock historisk. Fine Gael var för avtalet om en delning av den irländska ön, medan Finna Fáil var emot.

I den lilla byn Furbo utanför Galway får vi tillfälle att lyssna på en utfrågning av Fine Gaels partiledare, den förre taoiseachen John Bruton. Han får bland annat frågan av en med-

lem i ungdomsförbundet varför partiet inte går samman med Finna Fáil för att skapa ett starkt högerparti. Brutons svar är att frågan är fel ställd. Fine Gael är inte något högerparti, utan snarare ett mittenparti. Han förklarar sedan att han betraktar sig själv som kristdemokrat, medan Finna Fáil har en tydlig nationalistisk profil. Att markera mot Finna Fáils nationalism tycker Bruton är en angelägen uppgift för Fine Gael även i fortsättningen. Därför är en sammanslagning av partierna otänkbar.

Irlands tredje största parti – Labour – har inte heller någon tydlig ideologisk profil. Partiet samarbetar ibland med Finna Fáil, ibland med Fine Gael. Samtliga större partier har medverkat i regeringar under den tid som överenskommelserna med arbetsmarknadens organisationer utarbetats så någon skillnad i synen på dessa överenskommelser finns inte heller.

Avsaknaden av ideologiska skillnader betyder dock inte att den irländska politiska debatten är mindre laddad än den svenska. Eftersom det inte finns något väsentligt att bråka om är den i stället fylld av personkonflikter. Den som vill lära sig mer om det irländska politiska spelet kan till exempel läsa den nyutgivna hyllningsboken om den sittande taoiseachen Bertie Ahern (Finna Fáil). Den har den blygsamma titeln *Bertie Ahern – Taoiseach and Peacemaker* och i denna bok sägs om Fine Gaels företrädare att de håller föreläsningar och försöker uppfostra folket. En annan aktuell bok i samma genre är *Snakes & Ladders*, som skrivits av labourpolitikern Fergus Finlay. Fast i den boken är det förstas Labours företrädare som är hjältar.

Pragmatismens fördelar

Det är inte givet att avsaknaden av ideologiska skiljelinjer bidrar till att öka respekten för de politiska partierna. Att det inte finns några meningsskiljaktigheter i viktiga sakfrågor gör sannolikt att den politiska debatten i ännu högre utsträckning upplevs som ett sandlådebråk. Men pragmatismen har också sina fördelar. Den irländska vänstern – i den mån det finns någon sådan – kan till exempel tänka sig skattesänkningar som ett alternativ till bidragshöjningar. Oliver Donohoe, informationschef för ICTU, Irlands motsvarighet till LO, betonar att organisationen är partipolitiskt obunden. Enskilda fackföreningar är knutna till Labour, men inte ICTU som helhet. Detta är en viktig förklaring till varför det gick att få till stånd den nuvarande formen av trepartssamverkan på den irländska arbetsmarknaden.

Om ICTU hade varit knutet till det stora regeringspartiet, som LO är i Sverige, skulle styrkeförhållandena mellan parterna vara annorlunda. Det skulle bli två mot en i stället för tre jämställda parter. Arbetsgivarna skulle känna en större oro för att bli missgynnade. Därmed skulle det vara svårare att träffa en uppgörelse.

Om facket i stället var knutet till ett av de stora oppositionspartierna skulle detta också försvåra ett samarbete med regeringen. Regeringen och facket skulle ha svårare att lita på varandra.

Paddy Teahon, opolitisk statssekretare hos Bertie Ahern, pekar ut tre faktorer för oss som han anser var avgörande för att det reformarbete som påbörjades 1987 skulle komma till stånd. Den första är den krisstämning som rådde i landet, att det fanns en insikt om att det var nödvändigt att göra något.

Den andra fackföreningsrörelsens rädsla för att Irland skulle ta efter den politik som Margaret Thatcher bedrev i Storbritannien, och som gick ut på att begränsa fackets makt. Den tredje faktorn är att de politiska partierna inte var oeniga om färdriktningen. De kunde följa de råd som ekonomer och andra utomstående gav.

De irländska politiska partierna kan tyckas konstiga på många sätt, men att det inte fanns några ideologiska låsningar är en viktig förklaring till att Irland klarade av att ta sig ur krisen.

Senare läser vi om en opinionsundersökning som visar att förtroendet för Bertie Ahern är större än förtroendet för någon annan taoiseach i modern tid. Allting är relativt. Även irländarnas politikerförakt.

9. EU:s mest entusiastiska medlem

EN GÅNG I TIDEN var kor den allmänt vedertagna bytesenheten i Irland. Nu ska valutan bytas igen, från irländska pund till euro.

”Jag tror att det blir bra”, säger Chantelle när vi äter söndagsmiddag hemma hos familjen Stephen och Jean Rogers i Ballina i västra Irland. Deras vänner Ray och Eileen Monahan med tre av sina sju barn är också där, liksom Jeans mor samt Stephens och Jeans son, Eric, och Chantelle, hans flickvän. Hon har just börjat jobba på Ulster Bank efter att ha tagit examen på universitetet i Sligo.

Chantelle ger en kort föreläsning om vad som kommer att hända vid årsskiftet. ”Det irländska pundet kommer att få ett fast värde i förhållande till euron. En euro kommer att vara värd ungefär 0,8 pund. När man växlar till en annan valuta kommer växlingen först gå via euro. Alltså, om en irländare ska växla till sig franska franc kommer pengarna först att räk-

nas om till euro, därefter till euro-franc. Fast omräkningen kommer förstås att skötas av datorer, så ingen kommer att märka det.”

”Några andra större förändringar kommer däremot inte att ske nu vid årsskiftet”, fortsätter hon. ”Visst, det kommer gå att öppna bankkonton i euro och en del andra saker. Men sedlar och mynt kommer inte att dyka upp förrän år 2002.”

De övriga runt bordet tittar förvånat på Chantelle. ”Vad du kan!”

Nästan alla irländare vi träffar är positiva till euron, även om de inte vet så mycket om den. En del är till och med väldigt entusiastiska. På en annan middag utbrister exempelvis en kvinna att hon tycker att det ska bli ”fantastiskt” med euron. Paralleller dras ofta till ”the decimalization” i början av sjuttio-talet, då det bestämdes att ett pund skulle vara värt 100 pence. Tidigare hade irländarna, liksom britterna, ett betydligt mer komplicerat system. Ett pund var värt 20 shilling och en shilling 12 pence. Eftersom det gick bra att ändra från det systemet, kommer det säkert gå att ändra från pund till euro, är ett resonemang vi ofta hör. Även hemma hos familjen Rodgers.

Vi märker annars inte så mycket av den kommande förändringen. På banker och postkontor finns informationsfoldrar, men några andra spår ser vi inte. Räntorna har gått ner kraftigt, vilket bolåneinstituten använder sig av i sin reklam. I normala fall skulle den kraftiga ekonomiska uppgången ha lett till stigande räntor. Men införandet av euron tvingar den irländska riksbanken att sänka styrräntan. Ekonomer varnar för att det kan leda till överhettning av ekonomin.

Men i det korta perspektivet har naturligtvis irländarna inget emot låga räntor.

Tjänar på medlemskapet

Irland kom med i EU redan 1973. Många hävdar att medlemskapet bidrog till att höja irländarnas blickar. De kände ökad självrespekt och deras storebrorskomplex inför britterna avtog. Handelsutbytet med Storbritannien är fortfarande stort, men det har minskat i betydelse. I gengäld har handeln med övriga EU-länder ökat kraftigt. Padriac A White, före detta generaldirektör för IDA, säger leende att det viktigaste skälet för irländarna att gå med i EMU kanske är att britterna hittills har valt att stå utanför. Irländarna vill gärna markera sin självständighet genom att stärka kontakterna med övriga Europa.

Enligt Eurobarometern är irländarna Europas mest EU-positiva folk. 80 procent är för medlemskapet, endast 4 procent emot. Det starka stödet för EU hänger sannolikt samman med att irländarna mer än något annat folk anser sig ha tjänat på att vara med i EU. Om irländarna verkligen har tjänat mer än andra är svårt att bedöma. Men Irland är i varje fall det medlemsland som får mest i EU-bidrag per invånare. Under perioden 1994–1999 ska sammanlagt 75 miljarder kronor betalas ut. Längs med vägarna kryllar det av blåa skyltar med gula stjärnor och texten: "This project has been part-financed by the European development fund". Irländarna har fått beröm av EU för att de använt bidragspengarna effektivt.

Stödet för euron är inte fullt lika massivt, "bara" två tredjedelar är för. Irländarna känner inte till så mycket om vad

förändringen kommer att innebära. I maj uppgav endast drygt hälften att de visste namnet på den nya valutan, vilket är en lägre andel än i Sverige.

Många hävdar att införandet av euron kommer att ge Irland en konkurrensfördel i förhållande till Storbritannien, eftersom britererna hittills har valt att stå utanför. Medlemskapet kommer att föra Irland närmare den europeiska marknaden. De större företagen tror sig definitivt tjäna på reformen. En del mindre företag, som framför allt bedriver handel med Storbritannien, ser däremot vissa problem.

Irland avviker i ett avseende från andra euro-länder: Stödet för euron har inte ökat i Irland under den senaste tiden. Det har det däremot gjort i de andra länderna. Kanske finns det trots allt en viss nervositet för vad som kommer att hända när Storbritannien står utanför?

Ökad detaljstyrning

Somliga vi träffar hävdar att irländarna börjar bli mer skeptiska till EU nu när de märker hur mycket detaljstyrning de blir utsatta för. Med bidrag kommer som regel strikta kontroller och begränsningar. Det finns en medvetenhet om att EU:s stöd till Irland successivt kommer att trappas av. Den snabba tillväxt som landet har haft under de senaste åren har minskat behovet. Irland har hittills räknats som ett enda stödområde. Men det har lagts förslag om att dela in landet i flera områden för att de fattigare delarna ska kunna fortsätta ta emot stöd. Tillväxten har framför allt skett i Dublinområdet.

Kommer irländarnas entusiasm för EU att avta när bidragen minskar? Det är svårt att veta. Men EU bidrar knappast

till att upprätthålla den stora entusiasmen genom att försöka tvinga Irland att höja sina skatter. Motståndet mot att avskaffa tax free-försäljningen inom EU är också starkt i Irland, som var det land där tax free först infördes en gång i tiden. Som en taxichaufför säger till oss: "Jag betalar inte skatt frivilligt, no way."

EU:S MEST ENTUSIASTISKA MEDLEM

10. I still haven't found what I'm looking for

TRODDE DU ATT Ams var en svensk uppfinning? I så fall har du bedragit dig. I Irland skickade engelsmännen redan på 1840-talet ut fattiga irländare för att bygga vägar, så kallade *meal roads*. Det var i samband med den stora hungersnöden. Vägarna kallades för *meal roads* eftersom en dags arbete belönades med en måltid. Maten hade engelsmännen importerat från Indien.

1840-talets vägbyggen i Irland hade den likheten med dagens svenska Ams-projekt att de ofta inte var särskilt genomtänkta. Därför byggdes vägar kors och tvärs över den irländska ön utan att de ledde någon vart. Det viktiga var att hålla de svältande arbetarna sysselsatta. Än i dag går det att hitta gamla vägar som slutar i tomma intet.

Traditionen att bygga vägar med stödpengar har fortsatt. Under de senaste tio åren har EU satsat enorma belopp på att rusta upp det irländska vägnätet. Dessa satsningar märks inte, påpekar vi med glimten i ögat för några av våra irländska

vänner. "Åjo, ni skulle ha sett hur vägarna såg ut för tio år sedan", blir svaret. Vi vill inte veta. Trots alla stödmiljarder från EU ligger det irländska vägnätet fortfarande minst 20 år efter det svenska i utvecklingen.

Det lär gå en motorväg mellan Dublin och Irlands näst största stad Cork. Men vi hittade den inte. Den väg vi körde på hade visserligen bitvis fyra filer, men annars hade den få likheter med vad vi i Sverige kallar motorväg. Den var smal och guppig. Vägen mellan Cork och landets tredje största stad Limerick ser på de bästa sträckorna ut som en svensk motortrafikled. Oftast ser den dock ut som en dålig svensk 90-väg. De sämsta sträckorna påminner om den krokiga landsväg som går genom Snuggarp i Skåne. (Har du aldrig hört talas om Snuggarp? Det är du i så fall knappast ensam om.)

De vägar som går mellan mindre orter är så smala att det med knapp marginal går att möta en annan personbil. Eftersom det inte finns några större vägar måste även lastbilar, traktorer och diverse jordbruksredskap trafikera de mindre vägarna. Följden blir att alla jämt och ständigt måste stanna för att lämna utrymme för mötande trafik.

Till detta ska läggas att många av vägarna är i dåligt skick. De innehåller mängder med hål och gupp. "För en tid sedan hölls en tävling i radion om vem som kunde hitta det största hålet i en väg", berättar Simon Macdonald. "I det segrande hålet simmade det fem ankor. Pressen var där och fotograferade."

Bristfällig vägs skyltning

En av irländarnas sämsta grenar är vägs skyltning. Om det hade funnits dubbelt så många vägs skyltar och hälften så många språk

på dessa (det vill säga bara ett, engelska) skulle mycket ha varit vunnet. Nu tycks principen i stället vara att den som kör måste hitta själv. Under långa sträckor finns det inga skyltar alls. När det väl kommer några skyltar är de pyttesmå och står i stora klungor. Skyltar till restauranger, hotell och golfbanor blandas med skyltar till orter. De pekar åt alla möjliga och omöjliga håll, vilket gör många av skyltarna hopplösa att se från vägen. Men när vi kliver ur bilen för att kunna se visar det sig ofta att den ort som vi är på väg mot ändå inte är utsatt.

Vi grubblar länge över hur det kan komma sig att det finns vägs skyltar till en rad småorter, men inte till den större ort som vägen leder mot. Lösningen på gåtan tror vi oss finna när vi bor över hos det förtjusande äldre paret Mary och Michael Holland utanför Butlerstown på Irlands sydkust. De har tidigare varit bönder, men nu har de pensionerat sig och driver Bed & Breakfast. Vi frågar Mary hur vi ska köra för att komma till Ennis. Hon pekar på en karta och säger, först ska ni köra dit, sedan ska ni köra dit och så vidare. Vi ser tydligt att dessa orter ligger längs den väg som leder till Limerick. Med svenskt språkbruk hade vi sagt: följ vägen mot Limerick. Men enligt det irländska synsättet kör man först till en ort, sedan till nästa. Det finns inte en stor väg, bara småvägar som binder samman olika orter. Även vägs skyltningen tycks följa denna princip.

Den bristfälliga skyltningen gör att den som kör på den irländska landsbygden ofta tvingas tillämpa metoden "trial and error". När vägen delar sig väljer man slumpvis den ena riktningen för att se om den leder rätt. Om den inte verkar göra det kör man tillbaka och väljer den andra riktningen. Om inte den heller verkar stämma kör man tillbaka längs den ur-

sprungliga vägen för att se om det finns ytterligare någon avfart som man har missat. Man tvingas ständigt köra in och vända bilen bland skällande hundar på gårdsplaner eller bland betande får på leriga åkrar. Inte undra på att alla irländska bilar är brungråa av smuts – trots att de ofta är splitter nya. Vädret och de dåliga vägarna sätter sina spår.

Hjälpsamma irländare

Den enda räddningen för vilsna turister är de trevliga irländarna som alltid vinkar glatt och tar sig tid att ge vägbeskrivningar. Hur fel vi än har åkt möter vi aldrig några sura miner. Den enda gången våra irländska medtrafikanter tutar på oss är när vi stannar för rött ljus vid ett vägbygge. Helt onödigt, verkar bilförarna bakom tycka. Överhetens påbud ska inte följas om det inte framstår som helt oundvikligt.

I städerna tycks målsättningen inte enbart vara att de förbifarande trafikanterna ska få se hela centrum, utan även att de ska få se samtliga stadsdelar. Att ringleder fortfarande saknas är begripligt. Men i de irländska städerna saknas ofta även vägar som leder trafiken genom staden. Alla lastbilar och personbilar som ska åka förbi tvingas kryssa sig fram längs smala stadsgator. Det är som om all trafik som passerar Stockholm skulle ledas genom Gamla Stan. Liksom på landsbygden är skyltningen i städerna förvirrande och bristfällig.

Irländarna själva verkar dock ha överseende med sitt vägnät. De tycker att bristerna inom tågtrafiken är ett mycket värre problem. Vi åkte aldrig tåg, men av en TV-debatt mellan företrädare för de politiska partierna förstod vi att det är hopplöst att boka en platsbiljett på tåget mellan Dublin och

Cork. Den som vill åka måste köa för att få en bra sittplats. Dessutom är det irländska järnvägsbolaget uruselt på att hålla tiderna. Några av debattörerna framhöll att om bara en tiondel av alla de resurser som under de senaste åren satsats på att förbättra vägnätet för bilarna i stället satsats på att förbättra järnvägen skulle läget ha sett mycket bättre ut. Ingen invände att vägarna fortfarande är dåliga. Intrycket från TV-debatten var snarare att politikerna nu tycker att vägnätet är i toppskick.

Fortfarande behövs rejäla förbättringar av den irländska infrastrukturen för att den ska nå västeuropeisk standard. Den enda kommunikationsform som fungerar riktigt bra är faktiskt att ringa. Irland har gjort en storsatsning på telenätet. Och oavsett hur långt ut i ödebygden vi befinner oss fungerar våra mobiltelefoner. En positiv överraskning.

— |

|

— |

|

II Ett potatisland

TA INTE FÖR mycket potatismos. Det lär nämligen även komma andra sorters potatis. Säkert vad irländarna kallar för ”roasted potato”, vilket är en form av ugnsbakad potatis. Kanske också potatisgratäng och rotmos. Allt serverat till samma rätt. Och irländarna förväntar sig att du ska äta av alla sorterna.

Vi grubblar länge över vad denna potatisfixering beror på. Till lasagne kan det på irländska restauranger mycket väl serveras pommes frites eller bakad potatis. Det bästa svaret vi kommer på är att den måste ha att göra med hungersnöden, The Famine, 1845–1848. Nästan alla fenomen i Irland kan nämligen härledas till den stora svälten. Till exempel anges denna som förklaring till varför så få irländare bor i lägenheter. Alla vill bo i hus och äga sin bostad. Anledningen är att de som inte ägde sina bostäder när hungersnöden bröt ut ofta svält ihjäl, får vi veta. De som hade ett eget hus med en jordtäppa hade större chanser att överleva.

Det är inte svårt att förstå varför svälten satte djupa spår. När potatisen introducerades under början av 1800-talet ökade befolkningen dramatiskt. 1845 hade Irland åtta miljoner invånare. Men så drabbades potatisen av pest. Bara ett par år senare hade antalet invånare minskat till sex och en halv miljon. En och en halv miljon irländare hade antingen dött eller utvandrat.

Enligt historieböckerna fanns det mat att tillgå. Men britterna – som styrde landet – avvaktade med att dela ut denna. De åtgärder som de satte in kom för sent och var delvis missriktade. Londontidningen *The Times* skrev i en okänslig kommentar att snart skulle det vara lika ovanligt med irländare i Irland som med indianer i Amerika.

Irland blev sig aldrig riktigt likt efter hungersnöden. Stora delar av landsbygden tömdes på folk. Iriskan förvandlades till ett minoritetsspråk. Det var framför allt de fattiga som hade talat detta språk, och det var också de som drabbades hårdast av svälten.

Minskande befolkning

Det är nödvändigt att känna till Irlands historia för att förstå det irländska samhället i dag. Irland har länge varit ett utvandrarsland. Redan innan den stora hungersnöden hade en och en halv miljon irländare utvandrat främst till Amerika, England och Australien. Den stora utvandringen komplementerades dock av att familjerna hade många barn.

Efter den stora hungersnöden fortsatte befolkningen att minska, främst på grund av utvandring. Den har fortsatt att minska ända fram till våra dagar. Under mitten av åttiotalet

hade Irland en nettoutvandring på 40 000 personer om året. Först under nittioalet har invandringen blivit större än utvandringen, vilket betraktas som ett stort framsteg. Till stor del handlar det om återinvandring, det vill säga att irländare som tidigare utvandrat kommer tillbaka. Invandringen har lett till att befolkningen ökar. I december 1998 var det en stor nyhet att befolkningen kommit upp i 3,7 miljoner. Så många invånare har landet inte haft sedan 1881. (På hela ön bor det cirka 5 miljoner.)

Det finns i dag 40 miljoner människor utanför Irland som är av irländsk härkomst. 20 miljoner bor i USA, de övriga främst i Australien, Kanada och Storbritannien. Det bor exempelvis fler irländare i Storbritannien än i Irland.

Vänner och fiender

Det är också nödvändigt att känna till historien för att förstå irländarnas relation till engelsmännen. Storbritannien är å ena sidan en oerhört viktig handelspartner och i många avseenden en förebild, men det är också en bitter fiende. Detta har att göra med hur britten betedde sig när Irland var en brittisk koloni. Den amerikanske ekonomen Thomas Sowell skriver i sin bok *Ethnic America* att den behandling irländska undersåtar under början av 1800-talet utsattes för av sina brittiska herremän många gånger var värre än den behandling slavar i Amerika fick av sina slavägare. Hur fattigt och eländigt irländarna hade det understryks av att dödligheten på de skepp som förde irländarna till Amerika var högre än dödligheten på de skepp som fraktade slavar från Afrika.

På påskdagen 1916 gjordes ett misslyckat försök att utropa

den självständiga republiken Irland. Upproret har gått till historien som "Påskupproret". Kampen för frigörelse fortsatte. När engelsmännen signalerade att Irland inte skulle få någon frigörelse inleddes det anglo-irländska kriget. Den brittiska militären gick fram hårt mot befolkningen, vilket bidrog till att stärka motståndet mot det brittiska styret. 1921 proklamerades vapenstillstånd och förhandlingar inleddes.

Den norra delen av Irland, där protestanterna är i majoritet, ville behålla banden till Storbritannien. Kompromissen blev att en irländsk fristat utlystes, men att en del av ön avskildes och förblev brittisk. Avtalet om att dela ön väckte stor bestörtning hos många irländare, en bestörtning som ledde till inbördeskrig. Många av dagens konflikter i Irland har sin utgångspunkt i oenighet om avtalet. Det var till exempel denna fråga som ursprungligen skilde de politiska partierna Finna Fáil och Fine Gael. Fine Gael var för avtalet, medan Finna Fáil var emot och vägrade inledningsvis att ta plats i det nya parlamentet.

I Nordirland är konflikten fortfarande levande, IRA-anshängare slåss mot unionister. I republiken Irland är det däremot allt färre som bryr sig. Unga irländare intresserar sig inte. Alla som vi frågar förklarar att de varken har något emot protestanter eller engelsmän. Det är bara en del äldre som håller fast vid ett föräldrat synsätt, förklarar de. Men helt borta är skillnaden mellan katoliker och protestanter ändå inte. "Han är protestant", säger sonen Eric plötsligt om en bekant när vi äter middag hos familjen Rodgers i Ballina. "Oj, det där lät kanske konstigt", skyndar han sig att tillägga. "Jag bara menar, han är sådan."

"The bad old days"

Bilden av Irland som ett fattigt land går mycket tillbaka till den stora hungersnöden. Därefter förbättrades levnadsstandarden något, delvis tack vare utvandringen. Irland är ett av få länder i världen som lyckats öka sin levnadsstandard genom befolkningsminskning. Det blev färre munnar att mätta. 1913 uppgick Irlands BNP per capita till 61 procent av engelsmännens, medan Sveriges uppgick till 66 procent. Det fanns andra europeiska länder som var betydligt fattigare.

Efter frigörelsen från Storbritannien valde den nya irländska regimen att föra en protektionistisk politik. En regel om att irländare skulle äga merparten av aktierna i varje irländskt tillverkningsföretag infördes. Litteratur som ansågs olämplig censurerades. Under den värsta perioden bannlystes i genomsnitt tre böcker om dagen. Breandán O'Heithir skriver i sin bok *A pocket history of Ireland* att listan över författare som fått verk bannlysta kunde läsas som "Who's Who of literature, old and new".

Den protektionistiska politiken gav Irland en dålig start under efterkrigstiden. Ekonomin växte, men inte lika snabbt som i andra länder. Under sjuttioalet var Irland visserligen ett av de länder som hade högst tillväxttakt i Västeuropa, men det berodde snarast på att tillväxten avstannade i andra länder. Den tillväxt som uppnåddes var dessutom ett resultat av en massiv ökning av de offentliga utgifterna. I dag anser irländska ekonomer och politiker att den politik som bedrevs av Finna Fáil-regeringen under denna period var ett stort misstag.

Irlands dåliga ekonomiska utveckling under efterkrigstiden har bidragit till att bevara bilden av Irland som ett fattigt land. Inte minst har irländarna själva denna bild. Enligt Padriac A

White, före detta generaldirektör för IDA, är det många irländare som lite skämtsamt säger att "Tomorrow we will be back at the bad old days". De flesta irländare vi träffar ser dock ljus på framtiden.

Direkt från jordbruk till IT

Irlands historiskt dåliga ekonomiska utveckling avspeglar sig även i näringsstrukturen. Jordbrukssektorn sysselsatte under 1997 hela 14 procent i Irland, vilket kan jämföras med 3 procent i Sverige. Även om jordbrukets andel av BNP minskar i snabb takt upplever många fortfarande att den är stor och betydelsefull. I slutet av oktober 1998 demonstrerade 40 000 bönder utanför parlamentet. De krävde förbättrade villkor. Statistiken visar att många irländska bönder lever under fattigdomsstrecket. Å andra sidan visar den också att bönderna i genomsnitt haft en bättre inkomstutveckling än andra grupper.

Hur som helst, bönderna i Irland tas på stort allvar. Jordbruksnäringen är inte en näring som alla andra. Att jordbrukets andel av ekonomin minskar betraktas av många som ett problem, trots att det är en helt naturlig utveckling. Röster höjs för att staten ska gå in med extra stöd. De bidrag som EU ger anses inte räcka.

Irland är i dag ett land fullt av kontraster. En del beskriver det som att landet har gått direkt från jordbrukssamhället in i IT-samhället. En traditionsenlig irländsk frukost – a fry – utgörs inte enbart av stekt ägg och bacon, utan även av korv, blodpudding, potatisbröd och ett antal andra fylliga komponenter. Som gjord för någon som ska ut och slita på potatis-

åkern. I Irland, liksom i många östeuropeiska länder, finns det fortfarande vissa restauranger som luktar unken kål. Samtidigt finns också motsatsen. Nyligen har exempelvis nudelrestaurangen Wagamama öppnat en filial i Dublin, den första utanför London. Wagamama serverar japansk mat som gjord för trendiga 25-åringar på finansmarknaden eller i datasvängen. Nytt blandas med gammalt.

— |

|

— |

|

12. Tonårsuppror mot kyrkan

I DET LILLA kapellet vägg i vägg med vår lägenhet i centrala Dublin är det liv och rörelse nästan varje kväll. Mest är det äldre som strömmar till. Annars märker inte vi som besökare av det religiösa Irland i någon större utsträckning. Varken i Dublin eller på landsbygden.

Colm Kilcoyne är kyrkoherde i Cong, som ligger i County Mayo på Irlands västkust. Han är också kolumnist i den irländska tidningen *Sunday Tribune*. Vi träffar honom i hans prästbostad som är en vanlig villa. Andra präster bor betydligt glamorösare, berättar han. Längre levde katolska kyrkan efter regeln att kyrkoherden skulle ha en minst lika bra bostad som den finaste bostaden som ägdes av en protestant i byn. Därför har det byggts många påkostade prästbostäder. I bakgrunden hörs smällar från lerduveskytte. Ett tecken på den ökande levnadsstandarden, hävdar fader Kilcoyne. "Något sådant skulle ni inte ha hört om ni besökte mig för tio år sedan."

Vi frågar honom vad han tycker om de senaste årens utveckling. "Den har varit bra", säger han utan att tveka. "Irländarna har fått det bättre. Fler har fått jobb, bostäderna och infrastrukturen har blivit bättre, mer resurser kan satsas på utbildning och sjukvård. Den utvandring vi hade har vänts till invandring."

Katolska kyrkan har däremot fått problem, vilket är det ämne som vi egentligen har kommit för att tala om. Andelen regelbundna kyrkobesökare har gått ner. På landsbygden är det numera "bara" knappt 70 procent som går i kyrkan varje söndag, att jämföra med i princip alla för 15 år sedan. I Dublin är andelen nere i mindre än 50 procent. En orsak till detta tror fader Kilcoyne är att kyrkan inte har något språk för att tala till människor som har det bra. Det är när människor har problem som de efterfrågar religionen, och utvecklingen har gjort att allt färre upplever att de har problem. Det gäller särskilt de unga. För de äldre är kyrkan dessutom en viktig social aktivitet. Som någon sa: "Först kyrkan, sedan puben."

De unga har nog egentligen aldrig varit särskilt intresserade av kyrkan, tillägger fader Kilcoyne eftertänksamt. Skälet till att de gick i kyrkan tidigare var att omgivningen krävde det. Den minskande tilltron till auktoriteter har gjort att de unga slutat att gå.

Sedan är det förstås alla skandalerna. Biskopar som har haft hemliga barn som de betalat för med kyrkans pengar, präster som varit pedofiler och så vidare. Historierna om att prästerna inte lever som de lär har naturligtvis undergrävt kyrkans auktoritet ytterligare.

Enligt fader Kilcoyne har kyrkan delvis sig själv att skylla. Den har inte hängt med i utvecklingen. "Det dröjde länge

innan den över huvud taget uppfattade att något höll på att hända”, säger han. Den har också missbrukat sin auktoritet. Församlingsborna har förväntats göra som prästen säger, utan att få några förklaringar varför. ”Effekten blir densamma som när föräldrar ständigt kräver att deras barn ska tiga och lyda. Det fungerar fram till dess att barnen är 17–18 år, då gör de revolt och tar avstånd från allt som föräldrarna har sagt.” Den utveckling som varit under de senaste åren kan liknas vid ett tonårsuppror mot kyrkan, hävdar fader Kilcoyne.

Han är ändå optimist vad gäller kyrkans framtid. Förändringar är på gång. Vår fråga om den minskande andelen kyrkobesökare i Irland är en del av en historisk trend viftar han bort. ”Trender förändras hela tiden, det går aldrig att veta hur framtiden kommer att se ut”, säger han.

Samtidigt går det inte att komma ifrån att det liv som irländarna lever håller på att förändras. Utvecklingen går så snabbt att skillnaderna syns från år till år. Gapen mellan generationerna är stora. När yngre ska tala med äldre blir det ibland som om ”den ena talar kinesiska och den andra talar swahili”, som fader Kilcoyne uttrycker det. De kan inte förstå varandra, eftersom de lever i helt olika världar.

Av andra får vi höra att unga irländare ofta lever ett dubbel-liv. Det kan vara tre studenter som delar på en trerummare, ett vanligt fenomen i Dublin eftersom bostadskostnaderna är så höga. I praktiken är två av de tre ett par och lever tillsammans, men när föräldrarna kommer på besök flyttar de in i olika rum. De törs inte avslöja att de sover i samma säng före äktenskapet. Inte minst lär det vara vanligt att unga irländare säger till sina föräldrar att de går i kyrkan på söndagarna, trots att de inte gör det.

Kulturkrockarnas land

Kulturkrocken tar sig ibland komiska uttryck. Irländsk TV sände till exempel i höstas ett program i genren "Vem tar vem?" En ung kvinna ska paras ihop med en ung man. Kvinnan sitter bakom om skärm så att hon inte kan se de män hon har att välja mellan. Hennes val styrs av hur de svarar på olika frågor. I den svenska versionen var det kvinnan själv som formulerade frågorna. Men i den irländska versionen var det kvinnans mor som gjorde det. Modern satt framför skärmen och ställde frågor av typen: "Är du en sådan som hellre går på puben än är hemma med familjen?". Sedan fick dottern välja.

Ett annat exempel på kulturkrocken är att Irlands nuvarande taoiseach, Bertie Ahern, har en fru och en annan "partner" som han egentligen lever med. Partnern är den som deltar även i officiella sammanhang, som när Tony Blair med hustru nyligen var på besök. I de flesta andra europeiska länder skulle Bertie Ahern troligen vara skild och omgift, men i stället lever han med en kvinna och är gift med en annan. Sedan ett par år tillbaka är det dock tillåtet att skilja sig. Men lagstiftningen gör det både komplicerat och dyrt. Förutsättningen för att få ta ut skilsmässa är att man har varit gift i minst fem år och bott isär under minst fyra. En ung svenska som är bosatt på Irland sedan några år tillbaka tror att det var dessa begränsningar som gjorde att irländarna, med knapp majoritet, slutligen i en folkomröstning röstade för att skilsmässor skulle tillåtas. Abortfrågan är dock fortfarande tabu. Men letar du i Gula sidorna på ordet abort finner du ändå en mängd kliniker. Alla i Storbritannien.

Ett område som håller på att förändras är synen på homosexualitet. 1994 avskaffades den lag som gjorde homosexualitet

kriminellt. Som symbol var det viktigt, trots att ingen hade straffats för detta brott på mycket länge. Nöjesmagasinet In Dublin vittnar också om ett rikt utbud av klubbar, barer och organisationer för homosexuella.

Ett program för sexualundervisning har införts i skolorna och i en av Dublins stora boklädor gör man reklam för en bok som just handlar om hur man undervisar i sexualkunskap. "Det har blivit bättre på många sätt och vis", säger Joanne Harmon som är aktiv i Young Fine Gael. Hon berättar att när hon studerade fanns det en kondomautomat på hennes universitet som skolledningen konsekvent monterade ner. "Så är det inte längre", säger Joanne som tycker att de bästa exemplen på att Irland håller på att bli mer liberalt är just möjligheten att skiljas och homosexuellas rättigheter. Hon tror att det europeiska samarbetet har varit betydelsefullt för att förändra attityderna.

En hel del av de svenskar som vi möter anser trots allt att den religiösa fundamentalismen fortfarande är påtaglig på Irland. En kvinna som nyligen fått barn berättar att på bandet som hon hade runt armen på BB stod varken blodgrupp eller personnummer. Däremot fanns det en uppgift om religiös hemvist. Hon beskriver också hur det drogs för ett skynke för hennes sjukhussäng när prästen kom. Eftersom hon hade uppgivit att hon var icke-troende fick hon inte delta i gudstjänsten. En annan kvinna berättar hur en narkossköterska frågat henne före operationen om hon var protestant eller katolik.

Själva märker vi ingenting av detta. Tvärtom förvånas vi nästan över hur många som uttryckligen talar om för oss att de inte går i kyrkan och att de inte tror.

— |

|

— |

|

13. Tre starka kvinnor

I DUBLIN TRÄFFAR vi mest män. Ekonomer, journalister och politiker. På vår resa i landet träffar vi mest kvinnor. Förmodligen är det en ren tillfällighet, men tre av våra mest intressanta möten är med kvinnor. En av dem träffade vi i ett kloster i Connemara, en annan på en krog i West Cork och en tredje i en småstad utanför Limerick. På olika sätt representerar de alla Irland. De är entreprenörer i ordets vidaste bemärkelse.

Den uppkopplade abbedissan

Landskapet skulle kunna beskrivas som en blandning mellan Jämtland och vilda västern. Kargt och ensligt. Men med massor av betande får. Den lilla vägen, som är omgiven av spetsiga berg, slingrar sig fram längs en sjö. Civilisationen verkar be-

tydligt mer avlägsen än de knappt åtta milen vi har kört från Galway.

Vi är på väg till Kylemore Abbey, ett benediktinskt nunnekloster och en exklusiv flickskola belägen i ett sagoslott ett par mil från havet på Irlands västkust. Redan första gången vi hörde talas om skolan visste vi att vi bara måste besöka den. Att få uppleva ett stycke av det riktigt konservativa och katolska Irland var vad vi hade tänkt oss. Efter många om och men – fax och telefonsamtal – får vi beskedet att nunnorna är villiga att ta emot oss.

Plötsligt ser vi slottet från bilen. Det ligger i en brant bergssluttning ner mot en sjö. Att det är en av Irlands absolut mest fotograferade byggnader är lätt att förstå. Kylemore Abbey, med sina tinnar och torn, är en storslagen syn mitt ute i ödemarken.

Det känns lite smånervöst trots allt när Ollie Gray, chefen för Kylemore Abbeys turistdel, leder in oss i den vackra salongen. Det är inte varje dag man är på visit hos en abbedissa. Men nästan omedelbart efter det att moder Clare, eller Mother Abbess som hon också kallas, uppenbarar sig är all nervositet borta. Hon är varm och öppen och berättar med inlevelse både om sitt eget liv och om skolan. I många delar hänger de ihop. Moder Clare har varit på skolan i över 30 år.

Benediktinsystrarna kom till Kylemore 1920, sex år efter att de flytt från staden Ypres i Belgien för att undkomma första världskriget. Redan 1665, när de irländska nunnorna först anlände till Belgien, etablerades en internationell flickskola. Traditionen fortsatte på Kylemore Abbey, som i dag är en kombinerad internat- och dagskola med totalt 185 elever mellan 12 och 17 år från mer än tio olika länder.

Utbildningens innehåll skiljer sig inte från andra irländska skolor. Skolan finansieras framför allt genom elevavgifter för internateleverna, men också genom att en del av slottet (helt skild från skolan) är öppet för turister. Staten bidrar endast med omkring 1000 kronor per elev och år. Flickor som kommer från trakten och bara går i skolan på dagarna behöver inte betala några elevavgifter. Det är en del av skolans filosofi att även barn från det traditionellt fattiga kringliggande jordbruksområdet också ska kunna få en bra utbildning på Kylemore Abbey. Så har det alltid varit. Därför innebar det ingen förändring när Irland införde kostnadsfri grundskoleutbildning på sextiotalet.

”Vår uppgift är att få unga människor att växa, lära sig att leva ett balanserat liv och på bästa sätt förbereda dem för högre utbildning”, säger moder Clare. Själv undervisar hon i bland annat drama och förklarar att hon är lärare av en enda anledning: ”The pure joy of teaching.” När vi träffar henne förstår vi att det är sant.

Moder Clare tror att Kylemore Abbeys framgångar ligger i att det är en liten skola och att varje elev får mycket lärarhandledning. Eleverna jobbar hårt och når senare ofta goda akademiska resultat. ”Visst är det disciplin, men på ett vänligt sätt”, säger Ollie Gray när vi träffas efteråt. Hon intygar att flickorna är mycket förtjusta i både moder Clare och skolan.

Kylemore Abbey ställer inga krav på att eleverna ska vara katoliker. Det enda kravet är att alla samlas i kyrkan på söndagarna. Men de får tro på vad de vill. ”Vi har haft alltifrån buddister till agnostiker”, säger moder Clare. Hon är en förtjusande kvinna. En stark personlighet och hon imponerar genom sin vidsynthet. Plötsligt säger hon: ”Förut var jag

tvungen att åka till universitetsbiblioteket i Galway om jag ville ta reda på något. Nu kan jag sitta här och trycka på några knappar." Hon gestikulerar livligt med händerna. "Är det inte fantastiskt att hela världen har blivit tillgänglig?"

Vi blir så förvånade att vi är tvungna att fråga om de verkligen använder datorer. "O, ja", svarar moder Clare som om det är den mest självklara saken i världen för en benediktinsk abbedissa. Därefter pratar vi en lång stund om behovet att hänga med i utvecklingen. Hon säger sig vara orolig för att Kylemore Abbey ska missa saker, att utvecklingen ska springa ifrån skolan.

Samtalet glider över på utbildning. En av de faktorer som ofta pekas ut som förklaring till den irländska framgången. "En styrka med det irländska utbildningssystemet är det breda utbudet. Det har varit tillåtet att gå sin egen väg." Moder Clare tror att mångfald är viktigt. Liksom att lära av de goda exemplen.

Vi trodde att Kylemore Abbey skulle vara en del av det konservativa Irland. Det som stretar emot och ser faror med utvecklingen. Men av alla vi träffar på vår resa är moder Clare nästan den mest optimistiska. Hon framhåller bara det som är bra. Hon berömmar till och med regeringen. Vi pressar henne på om hon verkligen inte ser några problem. Då säger hon att det är olyckligt att barn måste bli vuxna allt snabbare. De missar en del av sin barndom. Men hon tillägger att detta förmodligen är något som vi måste acceptera.

Moder Clare tycker även att den katolska tron har utvecklats i positiv riktning. "Förr tryckte kyrkan ner människor och fick dem att känna sig fulla av synd. Inte minst fanns det en negativ syn på allt som var kroppsligt. De som växer upp nu växer upp i

ett bättre klimat”, säger hon. Själv vill hon att människor ska tycka om och tro på sig själva. Att ge flickorna självförtroende är viktigt på Kylemore Abbey.

Upplifyta åker vi därifrån.

Hemmafrun blev stjärnkock

”En del säger att världen slutar vid min köksdörr. Jag tycker att det är där den börjar”, säger Katarina Norén när vi talas vid på telefon. Och det känns faktiskt som om vi är på väg mot världens ände när vi kör mot Dunworley i novembermörkret. Klockan är inte mer än halv sex, men det är redan becksvalt. I Timoleague, en by i närheten, går vi in på en pub och frågar om vägen till Dunworley Cottage Restaurant. ”Hälsa Catherine”, säger den unga kvinnan vi talat med glatt innan vi hoppar in i bilen. Men vi behöver inte hälsa. När vi väl har irrats oss fram är det första Katarinas dotter säger att de visste att vi var på väg. ”De har ringt från puben i Timoleague.”

Katarina flyttade från Sverige till Irland för ungefär tio år sedan. I dag driver hon Dunworley Cottage Restaurant, en av Irlands bästa restauranger. När vi är där är den dock stängd för säsongen. Katarina har ingen kockutbildning. Bara ett genuint intresse för mat och matlagning. Hon använder enbart naturliga råvaror, antingen från sin egen gård eller köpta i trakten. Inga halvfabrikat. Allt bröd, all glass, all buljong, allt är hemlagat. Middagen hon bjuder på smakar underbart. Kontrasten är stor mot det trista irländska köket.

Det är härligt att höra Katarina berätta om Dunworley och trakten däromkring. Hon berättar om butiken där hon köper ”grädde som är så tjock att den går att skära med kniv.” Om en

irländare som drack sjuutton Guinness på en kväll och om sina gäster som är alltifrån presidenter till bybor. Hon lever verkligen lokalt, men verkar inte vara det minsta isolerad. Världen kommer ju till henne.

Dunworley ligger längst ut på en udde i West Cork. Utanför finns bara havet. Utsikten är fantastisk. West Cork är Irlands matmekka. I området finns flera av öns främsta restauranger. Nyligen har det givits ut en kokbok, *Cork Cookbook*, med recept från traktens bästa restauranger. En anrättning från Dunworley pryder omslaget. Att Irland har utvecklats tycker Katarina även märks i restaurangen. I dag kan hon ha betydligt mer vågade saker på menyn utan att irländarna rynkar på näsan.

Turistindustrin har exploderat på Irland de senaste åren. Dunworley Cottage Restaurant besöks av människor från hela världen trots att det inte är helt enkelt att ta sig dit. För tio år sedan hade Sverige fler utländska turister än Irland. I dag har Irland nästan dubbelt så många turister som Sverige. 1986 var antalet utländska turister 1,9 miljoner. 1998 var siffran 5,4 miljoner. De utländska turisterna står för 6,3 procent av Irlands BNP. I Sverige är siffran bara 1,7 procent.

Den infödda invandraren

Triona McNery är sinnebilden av det nya Irland. Ung, välutbildad och framåt. Lokal och global på samma gång. Två år efter sin examen i företagsekonomi och marknadsföring, lämnade hon Irland för att jobba utomlands. Hon var inte säker på om hon skulle komma tillbaka. Idag är hon vice vd för ett 180 miljoner kronors-projekt finansierat av teleföretaget Te-
lecom Eirann. Hennes man arbetar för Ericsson i en annan

del av landet, men ska snart bli så kallad "tele-worker", det vill säga arbeta hemifrån ett par dagar i veckan. "En av de största fördelarna med utvecklingen på Irland är att man slipper flytta härifrån nu", säger Triona som verkar trivas i Ennis där hon en gång växte upp.

För att snabba på Irlands IT-utveckling och för att hitta en stad där befolkningen skulle kunna fungera som testpiloter för ny teknik utlyste Telecom Eirann, i början av 1997, en tävling om vilken stad som skulle få bli Irlands "Information Age Town". Självklart handlade det mycket om goodwill och publicitet för Telecom Eirann, även om detta inte var ett uttalat syfte. Alla orter med mellan 5 000 och 30 000 invånare var välkomna att delta i tävlingen som var den första i sitt slag i världen. Förstapriset var 15 miljoner pund.

Handelskammaren i Ennis, den lokala politiska styrelsen och Shannon Development Agency som är regionens marknadsföringsföretag bestämde sig för att vara med. Triona, som då arbetade för handelskammaren, var drivkraften bakom projektet. Ennis ansökan handlade framför allt om hur tekniken skulle kunna användas i det dagliga livet och hur alla olika delar av samhället skulle kunna involveras. En undersökning visade att Ennis redan då var ganska långt framme vad gällde datoranvändning. Hela 48 procent av alla familjer med skolbarn hade exempelvis en dator hemma. Den nationella siffran vid den tidpunkten var 18 procent. Det gav Ennis ett försprång.

Själva tävlingen bestod i att visa att man kunde använda pengarna smart. Göra sin stad så uppkopplad som möjligt och få befolkningen att utnyttja tekniken på bästa sätt. Det kom in 46 ansökningar. I slutet av juli återstod fyra finalister; Castle-

bar, Ennis, Kilkenny och Killarney. Efter besök av juryn på respektive ort utsågs vinnaren – The Information Age Town – den 24 september 1997. Förstapriset gick till Ennis. En liten söt stad med drygt 15 000 invånare belägen på landsbygden mellan Limerick och Galway. Ennis, som grundades redan på 1100-talet, är i dag en av Irlands snabbast växande orter.

Den första åtgärden när Ennis väl hade vunnit var att se till att de hushåll som inte redan hade telefon kunde få det om de så önskade. Resultatet blev 600 ansökningar. I dag har Ennis den högsta andelen hushåll med telefon på Irland. I ett nästa steg fick samtliga hushåll en så kallad röstbrevlåda kopplad till sina telefoner. Den största satsningen hittills är dock att alla hushåll har erbjudits att köpa en avancerad PC med internetuppkoppling för enbart 260 pund. Det egentliga värdet är cirka 1 800 pund. Hittills har 4 700, det vill säga 80 procent, av hushållen beställt datorpaketet som även innehåller utbildning och ett obligatoriskt användartest för att höja kunskapsnivån bland ennisborna. 250 datorer i veckan har delats ut och installerats och när detta skrivs har drygt 3 000 datorer installerats totalt.

Ennis Information Age Town har delat upp projektet i åtta delar; boende, arbetsliv, utbildning, ny industri, samhällsliv, experiment och Ennis Internet och intranet. Syftet är att projektet totalt ska omfatta så många delar av samhället som möjligt. Man har till exempel satsat mycket på utbildning och utrustning till lärare. Även skolorna har börjat att datoriseras och alla elever har fått en egen e-postadress. Ett speciellt projekt finns för barn med handikapp.

Inom lokalpolitiken finns det planer på att gå vidare och utnyttja tekniken för lokala folkomröstningar. Information

Age Town-projektet används också för att locka till sig investeringar och företagsetableringar. Genomslaget har varit stort. Alla stora irländska massmedier har rapporterat om Ennis. Liksom en hel del internationell press. Besöksgrupper från Irland och andra länder kommer för att se och lära.

Triona är noga med att säga att syftet inte på något sätt är att förändra allt i Ennis. Livet ska bara bli lite bättre och lite enklare. ”Men staden kommer fortfarande att vara medeltida och folk kommer att fortsätta gå på puben.”

En viktig del av den irländska tillväxten och framtidsandan har kommit just med IT-företag som Microsoft, Intel och IBM. Men som IT-användarland ligger Irland inte i frontlinjen, även om man nu försöker komma ikapp. Irland var till exempel ett av de första länderna som skaffade sig en infrastruktur på telekommunikationsområdet som möjliggjorde för alla att koppla upp sig till priset av ett lokalsamtal. Det finns även vissa planer på en nationell bredbandsatsning, det vill säga en teknik som gör datakommunikation enklare och snabbare. I Ennis har man redan börjat att göra en liknande infrastruktursatsning. I dag finns det till exempel en lokal elektronisk motorväg – fiberoptisk kabel – runt lilla Ennis.

Ett av de många kriterier som finalisterna i Information Age Town-tävlingen bedömdes utifrån var graden av entusiasm inför projektet. Och entusiasmen är det inget fel på i Ennis. I alla fall inte Trionas. Hon är ung och energisk och fullkomligt sprudlar när hon berättar för oss om allting som Ennis har gjort och planerar att göra. Hon är övertygad om att informationstekniken kommer att göra människors liv enklare. I mångt och mycket handlar det om tid. Att vinna tid.

— |

|

— |

|

14. Vad kan Sverige lära?

"HÅLLER DEN KELTISKA tigern på att förvandlas till en keltisk struts?" löd rubriken på en artikel i Irish Independent den 17 november 1998. I artikeln hävdar mannen som en gång hittade på begreppet "den keltiska tigern", ekonomen David McWilliams, att de irländska politikerna inte vill se en del av de problem som de har att ta itu med. De sticker huvudet i sanden precis som strutsar.

David McWilliams syftar bland annat på den ökande ungdomsbrottsligheten och att många barn lämnar skolan utan tillfredsställande kunskaper. Andra varnar för att den irländska ekonomin kommer att drabbas av överhettning. Räntorna sänks när de i stället borde höjas. Lönerna ökar mer än vad regeringen, fack och arbetsgivare har kommit överens om. Detta kan leda till att inflationen åter sätter fart. Det kan också leda till en finanskris av den typ vi såg i Sverige i början av nittiotalet. Fastighetspriserna kan springa upp till ohållbara

VAD KAN SVERIGE LÄRA?

nivåer, och plötsligt spricker bubblan. En intressant frågeställning är om irländarna kommer att kunna hantera sitt välstånd utan att börja undergräva välståndets förutsättningar. Irland är ju på sätt och vis i samma läge som Sverige var på sextioalet. Betyder det att vi i nästa skede kommer att få se ett svenskt sjuttioal, där många blir övermodiga och välståndet tas för givet?

Varningarna är värda att ta på allvar. Samtidigt går det inte att komma ifrån att irländarna funnit ett framgångskoncept. Irland har lyckats med det som inget annat EU-land lyckats med, nämligen att skapa mängder med nya jobb. De irländska jobben har kommit i företagen. Det handlar inte om tillfälliga åtgärder. Utvecklingen har lett till att irländarna fått det bättre. Välståndet har ökat och framtidstron har kommit tillbaka.

De förklaringar som anges till Irlands framgångar är framför allt följande:

1. Låga bolagsskatter och en strategi för att locka utländska investeringar.
2. En ung, välutbildad, engelsktalande befolkning.
3. Sänkta skatter i stället för höga löneökningar.
4. Politisk pragmatism, en vilja att ta itu med problemen.
5. En effektiv användning av stödpengarna från EU.

Vad kan Sverige lära av Irland? Mycket tror vi. Allt som irländarna gjort förtjänar inte att kopieras, men mycket förtjänar att studeras mer utförligt. Det gäller skattepolitiken, strategin för att locka utländska företag till landet och utbildningssystemet. Inte minst gäller det modet att våga överge en väg som ledde fel.

”Förr åkte vi irländare till Sverige för att studera er välfärdsmodell, nu åker ni hit för att studera vår”, konstaterar ICTU:s informationschef Oliver Donohoe. I detta ligger inte något negativt. Det är alltid viktigt att lära av andra.

Irland är ett exempel på alla de möjligheter som den globala ekonomin för med sig. Det går att skapa nya jobb och öka välståndet. Om Irland kan, varför skulle inte Sverige också kunna?

— |

|

— |

|

Appendix

Tabell 1

Köpkraftskorrigerad BNP per capita i EU 1997 (PPS)

1. Luxemburg	32 885
2. Danmark	23 673
3. Belgien	21 787
4. Österrike	21 217
5. Tyskland	20 927
6. Nederländerna	20 773
7. Frankrike	20 243
8. Irland	19 757
9. Italien	19 609
10. Finland	19 270
11. Storbritannien	18 985
12. Sverige	18 935
13. Spanien	15 106
14. Portugal	13 786
15. Grekland	13 187

Källa: Eurostat

— |

|

— |

|

Tack

Tack till Simon Macdonald som visade oss Dublins pubar, Katarina Norén som bjöd oss på middag i Dunworley, Joanne Harmon och Leo Varadkar som bjöd in oss till Young Fine Gaels kongress, mother Clare och Ollie Gray på Kylemore Abbey som tog emot oss – trots att de inte brukar ta emot journalister, och Mrs Aldridge som var värdinna för en middag i Mount Falcon Castle som får ”Grevinnan och betjänten” att blekna.

Tack också till lärarna och eleverna på San Carlo Senior School, Dara Doyle på Business & Finance, David Gordon på utbildningsdepartementet, Denis Marnane på Enterprise Ireland, Triona MacInery i Ennis, fader Kilcoyne i Cong, Ian Cahill på Ericsson och Michael Flood på IDA.

Inte minst tack till Stephen och Jean Rogers, Pat och Dennis Whelan samt Jim Cogavin för deras stora gästfrihet.

Tack också till Helen Kavanagh på irländska ambassaden i Stockholm, Angela Cogavin på Kreab i Bryssel, Ulrika de la

Iglesia, Helena Thornes, Per Zetterqvist, Richard Sims, Odd Eiken, Håkan Gergils och alla andra som på olika sätt bidragit.

Utan er hade vi inte haft så mycket att berätta om.

Slutligen, tack till Timbro och PJ Anders Linder för att vi blev erbjudna att genomföra projektet.

Maria Rankka

Jonas Hellman

Litteratur

- Arnborg, Beata, *Irland tidernas ö*. Göteborg: Anamma böcker, 1995.
- Central Bank of Ireland, *Irish Economic Statistics*. Dublin: Central Bank of Ireland Publications, 1998.
- Curry, John, *Irish Social Services*. Dublin: IPA, 1998.
- The Department of Social, Community and Family Affairs. *Statistical Information on Social Welfare Services*. Dublin, 1997.
- Du Rietz, Gunnar & Laurent, Birgitta, *Barnfamiljernas skattebörda*. SAF, 1998.
- Du Rietz, Gunnar & Laurent, Birgitta, *Låginkomsttagarnas skattebörda*. SAF, 1998.
- The Economist*. 1998-05-17.
- The European Commission, *Standard Eurobarometer 49*. Bryssel: Commission of the European Communities, 1998.
- Finlay, Fergus, *Snakes & Ladders*. Dublin: New Island Books, 1998.

Gerard-Sharp, Lisa & Perry Tim (red), *Irland*. Stockholm: Streifert, 1998 (Första klass reseguider).

Gergils, Håkan, "Partnership 2000" Briefingmaterial inför SAF:s journalistresa. Stockholm: SAF, 1998.

Gray, Alan W (red), *International Perspectives on the Irish Economy*. Dublin: Indecon Economic Consultants, 1997.

Houston, Eugenie, *Working and Living in Ireland*. Dublin: Oak Tree Press, 1997. *In Dublin* 1998-11-19.

Irish Independent, 1998-11-17.

The Irish Times, 1997-02-01, 1998-04-07, 1998-09-11, 1998-11-09.

Masterson, Eugene & Whelan, Ken. *Bertie Ahern-Taoiseach and Peacemaker*. Dublin: Mainstream Publication, 1998.

McCourt, Frank, *Ängeln på sjunde trappsteget*. Stockholm: Bonniers, 1996.

O'Heithir, Breandán, *A Pocket History of Ireland*. Dublin: O'Brien, 1989.

Smyth, Sam, *Thanks a Million Big Fella: Charles Haughey*. Dublin: Blackwater Press, 1998.

Sowell, Thomas, *Ethnic America*. New York: Basic Books, 1981.

Statistiska Centralbyrån, *Jordbruksstatistisk årsbok 1998*. Stockholm: SCB, 1998.

Sweeney, Paul, *The Celtic Tiger: Ireland's economic miracle explained*. Dublin: Oak Tree Press, 1998.